

De Fundamentalibus
DISSERTATIO *694.e.1*
THEOLOGICA. *14*

S I V E

Concio ad Clerum Londinensem
HABITA IN
Ecclesia S. ELPHEGI,

May 11. 1756.

A JOHANNE BURTON S.T.P.
Collegii *Etonensis* Socio,
Olim C. C. C. *Oxon.* Soc.

K

O X O N I I,

E THEATRO SHELDONIANO.

Prostat ap. JACOBUM FLETCHER, *Oxon.*
JAC. RIVINGTON & JAC. FLETCHER,
in vico *Pater-noster-row, Londini.*

M DCC LVI.

Imprimatur,
GEO. HUDDESFORD,

Vice-Can. *Oxon.*

Junii 21. 1756.

O X O M I I

E THEATRICO SHERIDONIANO.

BY JACOBUS FRANCISCAZUS.

WITH ILLUSTRATIONS OF THE HISTORICAL

AND POLITICAL PARTS OF THE WORLD.

IN ONE VOLUME. IN FOLIO.

WITH A HISTORY OF THE ENGLISH

ARMED FORCES. IN TWO VOLUMES.

IN ONE VOLUME. IN FOLIO.

REVERENDO PRÆSIDI
ET COLLEGII *SIONENSIS* SOCIIS
CLERO *LONDINENSI* UNIVERSO

HOC QUICQUID EST
SIVE CONCIONIS SIVE DISSERTATIONIS
IN LUCEM PUBLICAM
IPSORUM JUSSU EVOCATUM
EA QUA PAR EST OBSERVANTIA

D. D. D.

JOHANNES BURTON.

BERNARD F. KELLY
2127312.012
ADMISSION
TOK B. 1901.001
ADMISSION
MARCH 1, 1901.011
NO FAGEO. 1901.00011
LITERATURE 1901.001

L. S.

RES ipsa admonet ut pauca quædam præfarer, quibus & Clero Londinenſi gratiæ à me referrentur, & aliqua orationis tam prolixæ excusatio adhiberi posset. Verum enim vero eorundem legentium patientia facile abuti posse videar, à quibus ultra præscriptum clepsydræ decurſum tam patienter & benigne fuerim auditus.

Siquis forte querat cur in molem tam operosam ſcribenti materies excreverit, ſciat hoc fuifſe factum à me ſedulo, tum ut rei ſubiectæ, quā quidem nihil habet Theologia gravius ſanctiusve, dignitati amplificandæ non prorsus deeffe viderer, tum etiam ut brevitatis concinnioris efficiendæ laborem ipsum defugrem. Neutiquam enim eft diſſimulandum hoc qualecunque noſtrum, quod nunc Concionis nomen formamque præ ſe fert, non aliud quiddam eſſe quam illarum, quas paucis abbinc annis pro Doctoſatu in ſchola Theologica habueram, ſex ſolennium Prælectionum ſummam: quas ſane eo libentius in lucem publicam prodire patior, ut aliquis institutionum Academicarum fructus conſpici poſſit; utque porro mei erga Almam Matrem ſtudii atque obſervantiae ali- quod testimonium extaret homine vere Academico non indignum.

Quicunque huic reipublicæ noſtræ literariæ bene cupiunt illud ſaltē eſſe optandum vident, ut, quam verbiſ magnifice prædicant, disciplinam eandem e-

tiam re ipsa & exemplo suo commendarent, nec per desuetudinem intercidere, nec a fastidiosis impune contemni, nec ab ignavis eludi paterentur: ut demum Exercitia, quæ singulis rite præstanta præcipiuntur, publica tantæ nominis sui dignationi responderent, — ut cum æmulatione quadam atque ambitiose celebrarentur — nec solitudine & silentio desertæ languescerent scholæ, — sed ut Rostris quibuscunque lumen affunderet Auditorum frequentia & expectatio; ita ut quisque pro ingenii sui modulo aliquid homine Academico dignum proferre enitetur. — Liceat hæc saltem optanda indigitare, cum in his recte administrandis veram Gradum Academicorum dignitatem pretiumque contineri sentiam. Mea quidem olim in hac civitate nostra quæ fuerint πολιτευμata haud piget meminisse, cum meminerim me salubrioris disciplinæ vindicem semper affuisse consiliis, autoritate, exemplo: ita semper animatum, ut honorem atque utilitatem publicam privatis rationibus meis quibuscunque anteposuerim.

— Vereor ne ipse de me videar arroganter dicere, dum pro Academia dicam pie: hæc tamen, cum a me bono animo dicta esse sentias, ipse itidem animo perinde bono accipies; nec edentis consilium reprehendes, qui Dissertationem hanc Theologicam, cui in scholis rarus interfuit Auditor, tibi nunc legendam exhibeo.

Cor. III. 10, 11.

Κατα την χαριν της οντος την δοθεισαν μοι,
ως ουφος αρχιτεκτονι, θεμελιον τεθεικοι:
αλλος δε εποικοδομει. έχασος δε βλε-
πετω πως εποικοδομει. Θεμελιον γαρ
αλλον ουδεις δινεσται θειον τον
κειμενον, ος εσιν Ιησος ο Χριστος.

Secundum gratiam Dei, quae data est
mibi, ut sapiens Architectus, funda-
mentum posui; alius autem superaedificat:
unusquisque autem videat quo-
modo superaedificat. Fundamentum e-
nim aliud nemo potest ponere praeter
id quod possum est, quod est Christus
Jesus.

AUDITE Paulum, Fratres reverendi,
haec de se non magnifica magis quam
vera prædicantem; & ea quidem, quæ
ad rem vestram pertinere intelligentur,
Theologorum auribus & meditatione imprimis
digna: suas enim in Ecclesia administrationes

A

Paulus

Paulus ita descriptas exhibet, ut Evangelistæ Christiani officia vobis indigitet præcipua & fundamentalia, non solum præceptionibus suis explicata & definita, sed etiam exempli præeuntis lumine illustrata.

Nequid vero ad rei subiectæ intellectiōnem pleniōrem desiderari videatur, de hac *Pauli* ad *Corinthios* epistola, de scriptionis occasione, & sribentis confilio libet pauca quædam præfari.

Illud adeo imprimis mecum recognoscite, quod inter Apostolorum Acta cap. 18. de *Paulo* memoratum legimus; *Athenis* nempe digressum *Corintbum* commigrasse, atque ibi aliquandiu commoratum consedisse, *εκαθισε τε ενιαυτον καη μηνας εξ διδασκων εν αυτοις του λογου τη Θεος*. Facile credamus illum ad Gentes Apostolum, cui demandata erat Ecclesiarum fere omnium cura, uno in loco tantum temporis haud frustra posuisse; & certe opus hoc admonitu afflatuque divino suscepsum & administratum neutiquam fructu suo caruisse videbatur; imo vero & prædictionis divinæ fidem, & auspiciatissimum *Pauli* ministerium ipse rei exitus comprobavit; *διηγησατε μετα σγ, καη λαος μοι εστι πολυς εν τη πολη των Αθηνων*.

Est id porro de *Corintho* notandum, quod, inter *Achæa* urbes principem locum tenens, tum omni commeatus genere tum etiam mercium li-

α Κορινθος εστι μεγιστη πολη της Ελλαδος η πεντη πολησ δι τη παλαιον πλαισιοντημενον βιωτηκοις επομεν, καη των αιδων παγτων ει των χρηματων περιεσπαδε διο καη της των εξωθεν συγχρηματων αφιενο εκφλει το χωρον. Εν ρας τη Ισθμη κεντη της Πελοπονησου καη πολη ειχει εμποριας υποθεσιν η δι Ρητορην πολλαν εμπλεισ, καη Φιλοτερων. Ηæc Cburygoftomus.

terariarum

teriarum copia abundaret; & quod usu plerumque fieri solet, mercaturam opulentia, opulentiam luxuries, & ingenii elegantiam morum corruptela multiformis subsequebatur comes; ita ut το Κορινθιαζεσθαι in proverbium plane abierit, sensum deliciarum exquisitissimum, imo & lasciviam denotans. Illuc igitur confluerebat hominum in omni genere frequentia, Artifices, Poetæ, Rhetores, Philosophi: Rostra, Tabernæ, Theatrica, Scholæ ingenii præclaris florebant. *Græca* gens, mire curiosa, rerum novarum & disciplinæ fere omnis studiosa, sapientiæ haud vulgaris laudem affectavat. Minus ideo miremini si in civitate tali tantaque extiterit etiam *Judeorum* synagoga: ad illorum nempe, perinde ac cæteras Philosophorum scholas auditores commeabant: ita providente Deo ut hominum etiam adversantium opera Evangelio facilius propagando viam aperiret, & *Græcorum* animi, institutionibus *Mosaicis* non frustra imbuti, à Religione Christiana minus abhorrent. Erat itaque *Paulo* laboris satis ampla materies atque merces parata: frequens adeo cum *Judeis* intercessit disputatio & contentio, διελέγετο εν τῇ συναγωγῇ κατὰ πάν ταῦτα, επειδεὶ τε Ιερουσαλήμ καὶ Ελληνας: quid multis? — magna vis hominum ad fidem Christianam conversa: καὶ τοῦτοι τῶν Κορινθίων ακούοντες επιστολοὶ καὶ εἰπαττίζοντο. *Judei* interim ut plurimum invidere, contra tremere, & adversari: *Paulus* vicissim arguere, suadere, obtestari, 2^ο χαρτομήνος τοῖς Ιερουσαλήμ τοῖς Χριστοῖς Ιησοῦ. Cum vero ratione nulla illorum pervicaciam superare potuerit, repulsus ipsos vicissim repulit, in posterum se ad

*Græcos unice convertens; am tu viu eis ne eðvñ m-
pððapuay.*

Et hæc quidem ideo à me commemorantur ut intelligatis, quod res ipsa indicat, pleraque ab Apostolis dicta non tam ad *Judeos* & *Xristianos*, quam ad *Profelytos Græcos* pertinere.

Videtis adeo fidei Christianæ fundamenta apud *Corinthios Pauli* ministerio posita: videtis in hoc τε θεος γεωργια, in solo hoc ubere & fæcundo verbi divini semina fructibus amplissimis florentia. Verum ibi ὁ Ποντιος zizania disseminavit. Scilicet in Ecclesia illa extiterunt schismata quædam & scandala, in opinionibus errores, in regimine ecclesiastico ανεξα. Cum enim Apostolus, apud Ephesios commoratus, à *Corinthiis* jam diu abfuisset, irrepserunt interea Doctores quidam novi, fundamento jam posito nova dogmata affruere ausi, incongrua quidem illa & male cohaerentia, sed ad *Græcorum* hominum indolem moresque haud inepite accommodata; nempe οἱ Ελλῆνες οὐδιαν ζῆσθν, at mere humanam, eam scilicet, quæ in eloquentiæ & philosophiæ studiis unice continetur. Quod *Paulus* sedulo vitandum imo & contemnendum censuit, id ipsum hi homines ambitione affectabant. Erat igitur quod hæc in parte Doctores novi & arrogantes Auditoribus suis gratificarentur, & quæ in *Paulo* ut plurimum desiderabatur, Eloquentiæ facultatem ostentarent: quod ipsum eos fecisse Epistola hæc non obscure significat; & quidem ita, ut, quantum gloriole sua accedere cupiebant, tantum de *Pauli* laudibus detraxerint. Quidam adeo, ne non eloquentiæ studiosis se commendarent, omni artificio

artificio dicendi adhibito audientium affectibus infidiabantur: alii autem, ingenio præfidentes suo, simplicitatem Evangelicam subtilitatibus & argutiis philosophicis ornandam censebant, & dogmata divina opinionibus humanis accommodanda. Alii denique, (& hi forsan è doctioribus *Judeis*) sapientiæ cuiusdam magis reconditæ & profundaæ speciem prætendebant, religionis Christianæ non tam rudimenta *πατερικα* venditantes quam dogmata *πατερικα*, & philosopho dignas *αποτελεσ*: atque adeo *Paulum* præ se contemnebant, ut Præceptorem minus idoneum, qui *Corinthiis*, non ut adultis cibum, sed, veluti adhuc infantibus, lac solum administraverit. Hi demum omnes id sedulo egisse videbantur, ut quoquo modo gratiam popularem captarent, famæ suæ, quam fidei Christianæ, propagandæ multo studiosiores.

Corinthii interim mire sibi placebant pro suo quisque ingenio Magistros tales sortiti; & quod in *Philosophorum Scholis* non impune modo, sed etiam cum ambitione quâdam atque laude factitarunt, id ipsum in Schola Christiana pariter licere sibi rati, in sectas diversas ablerunt, & sicut antea vel *Platonicos*, vel *Peripateticos* vel *Stoicos* appellari se voluerunt, (salva interim ipsius philosophiæ dignitate) ita nunc & in Ecclesia hunc aut illum, quem præ cæteris admirabantur maxime, sectæ Magistrum sibi asciverunt; illi se totos addixerunt, ita ut non tam Christo, quam Christi ministris nomen dedisse viderentur. Λεγω δε τοι, οτι ἐκαγος υμων λεγει, εγω της Παντος, εγω δε Απολλω, εγω δε Κηφα, εγω δε Χριστος. Quid vero

ro ad hæc *Paulus*? cum sibi suisque injuriam fieri intelligeret, nonne illi causam satis justam fuisse putatis ad arguendum, ad expositulandum, ad objurgandum? Et profecto, cum esset apud ipsos fidei Christianæ fundator, eo nomine haud parum gratiæ atque autoritatis sibi vendicat, & pro jure suo obsequium & reverentiam ipsis imperat, affectu plane patrio sic alloquens, εἰ τοὺς μητρὸς ταῖς αγαγόντες εὐχήτε εἰς Χριστῷ, ἀλλά τοὺς τολλάς μητέρας. Εὐ ταῦτα Ιησοῦ εγώ ὑμαῖς εγενηθεῖ παρακαλῶ τοὺς ὑμαῖς, μημητε μη τενεθε. Ita ultiro ille se, & quidem sine arrogantiæ criminе, suis commendat, & dignitatem paternam animosus asserit; imo & pro jure suo paterno filios liberius admonet, hortatur, increpat, castigat; & ut quod res est dicam, ad *Corinthios* scribentis præter solitum exultat oratio & ipse triumphat stilus; ut intelligi possit artem oratorium non tam ignorasse illum, quam contempsisse.

Illud interim, quod ad rem nostram præcipue spectat, annotare libet; duplēm hic afferri reprehensionem, tum Populi, tum etiam Doctorum: tum eorum, qui hæc partium studia & ἀποστολὴν fovebant, tum eorum, qui in Ecclesiam dogmata invehabant nova, variisque placendi artibus adhibitis gratiam popularem famamque captabant. Apostolus & Horum & Illorum dicta atque facta coarguit, ut nomine Christiano prorsus indigna, id agens, ut omnium animis fidei Christianæ verior sensus ingeneretur, & ita demum in unitate spiritus concordiæ vinculum conservetur.

Videtis

Videtis adeo hujusce ad *Corinthios* epistolæ occasionem, & scribentis *confilium*. Videte jam porro quæ ipse de se prædicat, & suam & diversa molientium causam exponens: cavere jubet ne illorum admiratione decepti in transversum eant; & de se, quem Parentis loco habere debuerant, ne forsan minus honorifice sentiant, Apostolici muneric dignitatem & prærogativam vindicat, veritatis *Evangelicæ* sive sapientiæ divinæ præstantiam asserit amplificatque, de Græcorum philosophia atque arte humana omni triumphantem: rebus novis studentium levitatem & arrogantiæ castigat: suam deinde in Ecclesia fundanda fidem simul & soleritiam commendat, — quale oportet esse fundamentum, & in quo potissimum artificis Theologici cura versari debet, commonstrat; postremo in hâc re gravissimâ cautionem adhibet, admonetque nequid à fundamento discrepans & alienum, néqua dogmata humana pro divinis astruantur. — En ergo, quæ Christi Ministris usui sint documenta, ex iis quæ modo prælegimus verbis elicienda.

- I. Imprimis itaque disquisitio instituetur de Fundamento hoc Paulino, quale illud sit — & quousque pateat.
- II. Deinde de *superstructura*, sive variis dogmatum theologicorum systematibus quæ Fundamento huic astruantur.
- III. De Admonitionis sive Cautelæ, quam hâc in parte adhibendam præcipit Apostolus, ratione.

Unde

Unde postremo corum, quæ dicta fuerint, ad usus theologicos Applicatio deducetur.

Ut vero dictorum *scopus* atque Apostoli mens plenius atque accuratius percipi possit, libet breve quiddam *commentariolum* seu *enarrationem* *paraphrasticam* præmittere, quæ singula *sententiarum* *membra* definiat explicitque.

ΩΣ ΣΩΦΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΘΕΜΕΑΙΟΝ ΤΕΘΕΙΚΑ.
Hæc quidem locutio metaphorica, ab arte Architectonica desumpta, paginam sacram legentibus saepius occurrit abunde nota & familiaris, imo vero & notior quam ut explicatione diserta indigeat. Quis nescit à materie, quæ in sensu nostro diversimode incurrit, conceptum fere omnium, ut ita dicam, colorem & figuram de promi? à *Physicis* ad *metaphysicam* & *moralia* ideas transferri notiores? & ex analogia demum hujusmodi rite percepta argumentationem justam formari? Nolo equidem allegorias nimis anxie serutari, & per hūsum quendam ingenii luxuriantis quodlibet è quolibet elicere: sat erit, quod intuitibus res ipsa suggerit, sive quod in ideis, quæ occurunt, primariis & tanquam characteristicis continetur, breviter annotare, & ex iis ad Apostoli sententiam translatis quid de summa sit statuendum colligere.

— ΩΣ ΣΩΦΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ —

Façile intelligimus ab Apostolo moralem quandam Architecturam designari, in qua quidem administranda se non sine laude versari testatur.

— Λογοτικοσ αρχιτεκτονικοσ επισημαντησιν οιοντοσ

α Σοφοι, ιαντοι εγελοι επιταγη, εκ επιταγης ιαντον, κακη παποι αντοι διδονται, και δεινοις επι τελοι ειτ επιφη την ιντεριανην θεμελιαν. Cbry. sofomus.

οπου

Scitum

Scitum porro est Ecclesiam passim appellari *oxi-
u*n* i*es**; cuius quidem appellationis ea est vis, ut
denotet non ruderum molam aliquam indigestam,
sed ordinatam quandam systematis compagem;
atque adeo, quicquid incrementi è Doctorum præ-
ceptionibus scientiæ nostræ vel virtutibus acces-
serit, id omne referri solet ad *oxi-*n* i*es**.

ΘΕΜΕΛΙΟΝ quod attinet — en id ipsum in
quo Architecti prima & præcipua versatur cura,
in quo summa continetur laus: in hoc qui deli-
querit, frustra reliquum laborem omnem im-
pendit. Quamobrem *Pauhus* sibi artis Architec-
tonicæ peritiam haud frustra arrogat, cum id,
quod rei caput est, videatur assicutus, recte po-
siti *Autor Fundamenti*. Hoc ipsum à *Jesu
Christo* passim in parabolis notatum vidimus: di-
versa quidem ille Architectorum genera designa-
vit, & opificii effectus diversos exhibuit. En Archi-
tecti imperiti exemplum, cui infamia notam
impressit! ædificavit quidem Ille, magno forsan
cum molimine & apparatu magnifico, sed *πε-
ρι αρρενον, χωρις θεμελιαν*, extabat sane ædificium,
speciosum fatis & superbum, at minus firmum
ac stabile, at pluviæ ventorumque minus patiens:
sed ipse rei exitus Architecti imperitiam arguit,
artisque in opprobrium prostant collapsæ domus
ruinæ. Quis autem est ille *ονομαστεντων*! ille
profecto, qui *Θεμελιον εθηκεν επι την πετραν*, cum
eo, quod immobile erat, penitissime conjunctum.
Quin videte exitum: adversus irruit tempestatum
undarumque furor: at vero nihil aliud efficit,
quam ut ædificii constantiam & stabilitatem de-
monstret.

monstret. οὐκ οὐχει σαλευομενον αυτην, οὐτε τεμελιωτα
επι της περιπατης. Videte illud igitur, de quo *Paulus* gloriatur! Ille Eloquentiae & Philosophiae &, quicquid uspiam erat, sapientiae contemptor & oppugnator hâc in parte miram sapientiae laudem sibi arrogat: at qualis? non humanæ, sed divinæ. Κατα της χαριν της θεος της δοθεσαν μοι ως
στοφος αρχιτεκτων θεμελιον τεθεια.

Quamobrem, ne forte sibi nimium tribuere & ingenii sui viribus præfidere videretur, suam hâc in parte arrogantiam temperamento quodam adhibito imminuens orationem sic præmunit, κατα την χαριν της θεος &c. — nempe hæc omnia quanta fuerint, non ingenio, non virtutibus suis, sed benignitati divinæ prorsus tribuenda censet. Sententiae hujusce

KATA THN XAPIN &c.

duplex afferri potest interpretatio: sive adeo intelligi velis singularia χαρισμata illa, vel dona extraordinaria, & mirabilem afflatus divini εργασιαν, quæ in Apostolico munere administrando diversimode exercebatur, εν αποδεξει πνευματος και διωματως: — sive potius illud præclarum gratia divinæ testimonium, cuius beneficio ille, olim homo alienus & inimicus, ad fidem Christianam conversus, divinitus impresso lumine animatus, & ad Apostolatum deinde evocatus in primis eminebat, (quod & ipse ad *Romanos* scribens de se profitetur οὐχι της χαριν της δοθεσαν μοι υπο της θεος εις το ενοι με λεγερειον Ιησος Χριστος εις τα εθνη, εργασια το εναγκειον της θεος:) sive hoc vel illo modo intelligi velis, χαριν certe hanc divinam *Paulus* noster uberrimam est expertus: verum omni in

re pie memor Autorem reeognoscit Deum. Quanquam ingenii & eruditionis fama inter pri-
mos floreret, & in Evangelio propagando ~~πειστο-~~
~~τηρον των πιντων~~ laborem impenderet, imo vero &
magnam imperii *Romani* partem non tam pere-
grinationibus suis quam triumphis illustratum
cerneret, de se tamen adeo non magnifice sen-
sit, in gloriæ tantæ societatem adeo non immitti-
se postulayit, ut vix illam infimam, quæ causæ
instrumentali debetur, laudem sibi vendicaverit :
ut hæc omnia non tam ministerio suo quam gra-
tiæ divinæ accepta deberi profiteretur. Αλλ' οὐ εγώ,
αλλα ἡ χάρις τῷ Θεῷ, ἡ σὺν εμοι.

Neque sane incommodo & inepte hæc ab eo dicuntur, qui Pseudapostolorum arrogantiam coercere studuit: nullum certe ad pudorem illis incutiendum afferri poterat argumentum efficacius quam hæc *Pauli*, inter Apostolos principis viri, *ονυκατεσαις* & verecundia, hæc inopiae & imbecillitatis propriæ recognitio; omnes interim in Ecclesia Doctores haud inani admonens documento, ut, siquid præclarum atque laude dignum effecerint, id omne Autori tribuerent Deo; ita ut ex effectu, quippe viribus mere humanis maiore, causæ efficientis supremæ demonstratio manifesta elici posset, & fidei Christianæ propagatio huc principium huc exitum referret, cum non *εν οφει ανθρωπων*, *αλλ' εν διωρησι θεος* constiteret.

2 Ὁσα γεν τῶς μετέπομπει· εἰταντὶ γαρ σοφοῖς ἐστοντι μη κεφαλεῖν αὐτὸς τοῦτον, οὐδὲ, ὅλον ἐστοντι συστερεόν αναθεῖ τῷ Θεῷ, τοῦτο ἐστοντι οὐτος μηλος — κατέπι τὸν χαρελ τι θειον δεξ. ομν γαρ δικαιουστι ἀτι τα παντα τι θειον, καη ὅτι ταῦτα μελισσα εἰτι χαρελ το μη διηροῦσαν οὐδὲ, εἰσιν θεια διελισιν. *Chrysobothrus.*

Videamus jam *quale* sit Fundamentum illud *Paulinum* & in quo potissimum illa Architecti tanta laus continetur. ΘΕΜΕΛΙΟΝ ΓΑΡ ΑΛΛΟΝ ΟΥΔΕΙΣ ΔΤΝΑΤΑΙ ΘΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ, ΟΣ ΕΣΤΙΝ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ. En descriptionem emphatice compendiariam! in illo ipso *Jesu Christi* nomine venerando omnia summatum contineri intelligite. Humani generis redemptionem in illo qui recognoscit, quid aliud amplius desideret! quid ultra querat? Θεμελιον αλλον κδεις διναται θειναι. Non aliud omnino uspiam datur fundamentum immobile & immutabile, in quo, ut ita dicam, justa structura moralis, sive *oikos πνευματικος* constare, nihil in quo futura præsentiens animus confidere, aut spes humana conquiescere possit.

Quid enim de *Græcorum* *Philosophia*, quid de *Judeorum* lege *Mosaica* statui oportet? neque in hac neque in illa quidquam reperiatur tali dignum nomine. Quid in illa videtis aliud quam disputandi artificium quoddam singulare, & verborum sonitum inanem, qui jam in *auras* abiit evanidus. In hac sapientiæ multiplicis ostentatione tanta, proh quantum erat errorum atque stultitiae? profecto cum ratione sua insaniisse videntur. Ουκ εγνω ο κοσμος Άλλα της σοφιας τον θεον utcunque enim de moribus multa fuerint ab illis subtiliter disputata atque præcepta, at in momenti maximi rebus eosdem turpiter hallucinantes videmus & tota errantes via; cum interim de natura divina, & sua, de summo bono, nihil esset certi & definiti, nulla peccatorum expiatio, remissio nulla, nulla gratiæ divinæ subfida, nulla demum

demum salutis æternæ spes. Miseros profecto qui hæc ignorabant! miseriores interim qui ignorantiæ suæ parum consciæ videbantur! Hi tamen præ se Barbaros contempserunt! Ελληνες scilicet οὐφιαν ζητον & simplicitatem Evangelicam aspernantur, quippe homine liberali & philosopho indignam! hanc ipsorum arrogantiam & superbiam vidimus sæpius ab Apostolo retundi atque prosterni: neque frustra expostulationem hanc derisoriam ingeri, τῷ οὐφος, τῷ γερμανικοῦ, τῷ οὐζητικῷ τῷ οὐανοῦ τῷ; οὐχ ὁ Θεός εμωρεῖ τὸν οὐφιαν τῷ κροτῷ τῷ;

Videte porro theogiam *Judaicam* — at in illa nihil fundamenti reperiens, nihil solidum & stabile, nihil perfectum, quod non erat aliunde pretendum, nihil demum præter τοπες & σκιαγραφιαν τῶν μελλοντῶν αγαθῶν, cuius præcipua laus in eo sita erat quod præparatio quædam Evangelica fuerit; Ο νομος παιδαγωγός πρῶτον γεγονεῖ εἰς Χελσον. ΟEconomia ista Ritualis certis solum de causis, & ad tempus & in ordine ad perfectius quiddam postmodo stabiendum instituebatur. Σκιαν γαρ εχον νομος τῶν μελλοντῶν αγαθῶν, καὶ αὐτὸν τὴν εἰκόνα τῶν περιγραμμάτων, καὶ ἐμπαντον ταῖς αὐταῖς γραμμαῖς, ἀς προσφέρεσσιν εἰς τὸ διηγέσει, καθεποτε διωνάτη τὰς προσερχομένας τελειωσού. Perfectio nimirum, quæ desiderabatur, ex alio fonte erat derivanda: lex Mosaica Evangelio, cuius erat prænuntia, locum aliquando erat concessura: ὅταν ελθῃ τὸ τελεον τοῦτο εἰς μέρες καταρρήσονται. Nempe systema illud umbratile, tabernaculum illud Mosaicum cum apparatu suo omniè medio tollitur, & super θεμέλιον τον κερματον ὡς εἴσιν Ιησος Χριστος, novum exædificatur

ædificatur templum, ναός αχειροποιητος — οἶκος πνευματικος — τολις Θεμελίας εχεστα, ἡς τεχνίτης καὶ δημιουρος ὁ Θεος.

Quæ cum ita sint, cum neque in Græcorum philosophia neque in religione Judaica quid quam solidi atque perfecti reperiatur, restat ut illi potius fundamento, quod ὁ οὐρανος αρχιτεκτων *Paulus* posuit, fidenter insistamus, fidemque in Christo castam & inviolatam tueamur, εποικοδομηθεντες επι τῷ Θεμελιῷ τῶν ἀποστολῶν καὶ περιφημονῶν αὐτῷ Ἰησοῦ Χριστοῦ: cæteraque systemata omnia, quæ forte ingenii cuiusdam subtilioris laude vel etiam novitatis specie quadam commendata veniunt, quam futilia atque prava fuerint re ipsa experti, cum *Petro* una vehementius obtestante exclamemus περι την απολευσομένα; οὐματίζων αἰωνίας εχεις — atque alibi, οπις εστιν εν αλλω καλέντι σωτηρία, οπερε γαρ εστιν ονομα υπο των ψαυτῶν το δεδομένον εν ανθρωποις εν ω δει σωθηναι ημας.

Quamobrem haud immerito à nobis *Paulus* laudatur ut οὐρανος αρχιτεκτων, cum nihil aliud fundamenti posuerit, cum nihil aliud ad salutem necessarium annunciaverit præter *Iesum Christum*, titulo hoc compendiario œconomiam Evangelicam universam designans. Et *Iesum Christum* quidem nominat, non eminenter modo, verum etiam exclusive, ita ut nihil εκ τῶν αἰωνῶν τετελειώνηται in laudis istius societatem admittatur.

Sciatis porro Illum, contra quam quod plerique, quos tacite reprehendit, fecisse videbantur, in omni re Deo potius quam hominibus placere velle; atque adeo Evangelii puritatem genuinam exhibere sapientiæ humanæ nullis sive sordibus

five etiam ornamentis contaminatam. Sine fuco, sine dissimulazione doctrinam mere Christianam, eamque maxime *ωδιδόζον* & fere incredibilem, eam præcipue quæ in *Græcorum* hominum offensiones magis incurtere videbatur, prædicare non dubitavit, sc. *χριστον εις αρωμάτων, ισδαιοις μεν σκανδαλον, Ελληνοι δε μωριαν*. Et hi & illi in partes plane contrarias præjudiciis abrepti sedulo errabant: nimium intelligendo nihil intelligebant: nesciebant scilicet in tali ignominia gloriam, in morte triumphos, in imbecillitate omnipotentiam demonstrari.

Notandum porro est ab Apostolo dici *θεμελιον τον κειμένον* & quidem emphatice, & eodem plane sensu quo apud *Græcos* dicebantur *νομοι οι κειμένοι* scilicet morum regula, non temere præscripta pro fastidioso imperantium arbitrio & libidine, sed in medium promulgata usque publico recepta & sancta.

Adjicitur rei subjectæ indigitatio seu definitio, *ος εστιν ιησοτε χριστος*: at videte quantum est instar in illa, quæ hominum Redemptorem designat; atque adeo videte mecum id quod inquirendum restat quam *late pateat* illius, quod *Paulus* posuit, fundamenti ratio,

ΟΣ ΕΣΤΙΝ ΙΗΣΟΤΕ χΡΙΣΤΟΣ.

Itane vero r̄ reponat forte aliquis è *Corinthiorum* grege *Pauli* obtrectator: hæccine tua est fundamentalium descriptio? brevis certe illa & compendiaria, at sterilis profecto & jejuna, imo vero tam involuta & indefinita, ut in ea *Hæretici* etiam tecum consentire possint. — Sentio equidem quam facile sit homini Critico & obtrectatori

tori nodum in scirpo exquirere, & recte dicta in partem sinistram trahere; verum enimvero si quis rem ipsam penitus inspexerit, & Græcorum hominum in seetas diversas abeuntium causam cognoverit, argumenta profecto idonea animadvertis, quibus defendi & commendari poterit hæc Apostoli sententia; quæ id agit unice ut *Corintios*, qui hujus vel illius Doctoris affectæ autoritati humanæ nimium tribuere videbantur, ad simplicem fidei in Christo professionem revocet, ad illud nempe universale, ut ita dicam, fundamentorum fundamentum, illud nempe, in quo cætera omnia virtualiter & indefinite continentur. Ne quis vero hæc à me temere vel gratis dicta putet, disquisitione instituta mecum una recognoscat, quousque pateat hujusce fundamenti vis.

Sumatur adeo à nobis pro principio fundamentali hæc simplex propositio *Iesus Christus est Hominum Redemptor*: de eo autem sic argumentamur; quæcunque in eo, ut media ad finem, quæcunque in eo, ut conclusiones ingenitæ, virtualiter continentur, quæcunque porro ad id ipsum relationis alicujus necessariæ nexu sive immediate sive etiam mediate referuntur, ea omnia in religionis Christianæ systemate, tanquam veritates fundamentales, merito admittenda arbitramur: & proinde (ut aliquid in specie à nobis pronuntietur) symboli illius, quod dicitur Apostolici articulos tum historicos tum dogmaticos, quoniam cum hoc principio cognitionis cuiusdam intimæ vinculo sunt conjuncti, ut fundamentales accensemus. Ex adversa itidem parte Doctorum

torum hypothēses quæcunque novas & commenta, & conclusiones fide non bona deductas & dogmata deum, quæcunque astruuntur, ab hoc fundamento prorsus aliena & dissidentia (qualia à Pontificiis astrui multa novimus ~~σηματο~~
~~των προστιθέμενων καταληπτά ανθρώπων~~ non erat, eaque porro omnibus ut ad salutem necessaria obtrudi) ea certe omnia, ut quæ Apostolus damnat, non ut inutilia modo & extra fundamentalia, ut ~~χριστόν, χριστιανόν,~~ sed etiam ut prava & damnosa, ratione pari improbamus & repudiamus. Fuit illud sane à majoribus nostris non prudenter minus quam pie constitutum, ut nihil pro articulo fidei cuiquam præciperetur, quod à Christo & Apostolis directe vel indirecte præceptum Saeræ Scripturæ non trādiderant. Qui autoritati divinae tribuunt omnia, humanae vero patim, ii sane eo ipso ab errorum, qui consiliis mere humanis incidunt plurimi, quibusque adeo Pontificii implicantur, periculo longius absunt. Hac adeo in parte Ecclesiæ nostræ laudem jure recognoscimus, quæ ad simplicitatis primævæ dormam proprius accessisse videtur, Apostoli præcepta & exemplum secuta, fundamento nempe jam posito religiose insistens, nec extra lineas quidquam moliri ausa.

Sentio equidem de *fundamentalibus* identidem a plenisque multa fuisse varie disputata, & eorum limites ab his coarctatos, ab illis vero amplificatos. Verum enimvero, quod in Philosophia aliquæ in causis contingere novimus, videtur ut plurimum hæc dissensio agitari non tam de *re ipsa*, quam de *præscripta quadam loquendi formula*,

quam Hi simplicem esse & implicitam, Illi autem magis explicitam & definitam esse voluerunt. Utcunque enim dictio fuerit variata, at in sententiis nulla erat discrepancia, prioribus posteriora adeo non repugnant, ut etiam astipulentur & confirmant. Nulla ibi est dogmatum novorum promulgatio, sed jam antea receptorum explicatio distinctior. Ita ut idem illud de his, quod & de pane ad *Israelitas* cælitus demisso, haud inepit translatum dici possit, qui multum collegerat, nihil habuit supervacaneum; & qui parum collegerat, ei nihil deerat: pro suo quisque modulo, quod erat satis, sibi comparavit.

Expectabitis forsan ut, quod & res ipsa admonere videtur, aliquid de *fundamentalibus* distinctius atque copiosius exponerem: at sentio quam parce & religiose de iis sit dicendum, de quibus tacere prorsus esset nefas; imo vero, ne cui latius & ultra terminos *commentatio* expatiatur, non frustra admonet hæc ipsa fundamenti, quod explicandum suscepimus, simplex & compendiaria descriptio, *os enim Christus Christos* quæ quidem ab Apostolo prolata videtur eo unice confilio, ut philosophiæ studiosis omnem disquisitionum subtiliorum materiem præcideret, & ad id, quod præ cæteris erat maximum & fere solum, cogitationes atque studia converteret, ad genuinam puramque de *Iesu Christo Redemptore* doctrinam, sapientiæ & artis humanæ contagione nulla corruptam.

Et, fundamenta quidem investigantes, intelligite eorum origines non è *Conciliorum definitionibus*, è *Theologorum commentis*, aut auctoritate

ritate quavis humana, sed longe altius esse pertendas: atque tecum adeo superiora illa Ecclesiæ nascentis tempora, puritatem illam primævam, & præxim deinde Apostolicam recognoscite. Institutione quidem Evangelica nihil erat aperius, nihil simplicius, sanctiusve: adeoque, si quando religio Christiana novam systematis cuiusdam artificiosi formam induisse videatur, animadverte quod non tam Dei consilio, quam hominum ingenio & solertiæ sit tribuendum. Sed ut ad origines redeam — quis nescit Dominum nostrum Jesum Christum Discipulos suos legatos misisse hoc autoritatis suæ testimonio publico communitos? εδοθη μοι, inquit, πανοι εξαγνα ει παρω, καὶ επι της γης προερχεταις εν μαθητευταις παντα τα εδιη. ita ut non solum è Judæorum gente, sed ex omnibus quaquaversum populis conflata Ecclesia sibi coalesceret. Videte finem bonitate divina, quæ limitibus nullis circumscribitur, dignissimum, humani generis universi Redemptionem! Jam vero, quæ ad finem illum erant necessaria, & cum illo una necessitudine quadam conjuncta, (quæcunque demum fuerint,) ea certe, cum ad salutem nostram spectent, profundatibus jure habenda censemus. Quin videte porro ipsam initiationis Christianæ formulam, his verbis præscriptam, βαπτιζοντες αυτες εις τον οντα της πατρος, καὶ της υης, καὶ της αγιας πανευματων: en id ipsum per quod Christiani efficimur, adeoque in primis fundamentale! en fidei professionem baptismatis comitem, & cum ipso nomine Christiano conjunctam! venerabundi recognoscite isthoc ευρεσιας μουσηιον, Deitatis, ut ita

dicam, triunius charactera triplicem impressum; recognoscite relationes Deitatis plane novas, lumine Evangelico patefactas; relationes, inquam, cum Redemptionis humanæ œconomia unice connexas. Qui *Israelitis* suis proprio quodam nomine sive *κυριος χαρακτηρι* se distinctum innotescere voluit, idem ille Deus Christianis se triplici hac appellatione designatum exhibit: *Pater*, — *Filius*, — *Spiritus sanctus*; *Creator* — *Redemptor* — *Sanctificator*; — unus profecto & idem Deus, at characteres diversi, at officiorum designatio diversa, & ea quidem, quæ ad rem nostram unice spectat, & Redemptionis œconomiam Evangelicam diversimode administratam commonstrat. Quid? nihilne prorsus significat Deitatis ista toties & emphaties iterata designatio? an vero, *Socino* jubente, illico in allegoriam transit inanem, seu fumus in auras? — at non isthoc patitur aut verborum aut rei ipsius ratio. Quid porro? — forsan è *Corinthiis* philosophantibus vel è *Judeis Nicodemus* nescio quis interpellat *ων διανυ ταῦτα γενεθλα*; — at vero illud *πΩΣ* in mysteriis locum non habet: *rem ipsam* tenemus, quippe revelatam, sed indefinite: *modum* vero nec intelligimus, neque quærimus, quippe ingenio humano altiore. *Βλεπομεν γαρ απτι δι εποπτει τη ανηγραπτι, non rem ipsam, nec quidem imaginem, sed potius imaginis adumbrationem quandam, & eam aliunde analogice translatam.* Deum quidem agnoscimus *unum*, sed eundem & *triunum*, sive charactere triplici distinctum, talem enim sacræ scripturæ nobis exhibent: quid ultra quærimus aut dubitamus?

Ne quis

Ne quis vero de Personalitatibus argutias nescio quas metaphysicas opponat, sciat profecto aliam esse philosophiæ humanæ, aliam divinæ rationem, & porro periculosum quiddam esse de mysteriis philosophari, &c, præter quod scriptum est sapere velle; cum usu compertum sit locutionum, perinde ac rerum, novarum studia disputantium animos saepe à recto deflexisse, imo & ipsam *orthodoxias* defensionem temerariam aliquando hæreses peperisse. Quin potius hæc prima & in medio posita mecum una recognoscat: ipsa nominum ratio [*Patris, Filii, Spiritus sancti*] quid aliud designat, quam triplicem quandam distinctionem? at qualem! *υποστορεων* vel Personalitatum? — at nec illud dicerem, si quidem vocabulum aptius analogia suppeditaret: sciat interim terminos, quibus rei perobscuræ conceptus aliquo modo exponuntur, sensu non *proprio*, sed *analogico*, adhiberi, nec, præter quas res ipsa fert, alias insuper difficultates ingerat. Recognoscat porro una cum officiorum conjunctione in omnibus naturæ identitatem, sive Deitatis rationem communem, cum simul omnium in nomine baptizatio administretur. Quid enim? ut Creatura quævis in hoc Deitatis consortium admittatur? hoccine est credibile? — recognoscat præterea benedictionis Apostolicæ formulam confitilem sc. *η χαρις τοι Κυριος ιησος Χριστος &c.* quid aliud significari videt, quam Deitatem, unde spiritualia derivantur beneficia, officiorum cognatione communi conjunctam? in omnibus denique aut Deum recognoscit, aut nihil. Ad hujus certe fidei professionem publicam vocamur,

mur, quotquot baptizati Christo nomine damus; eamque, tanquam symbolum atque tesseram, gerimus, quibus Christiani ab hominibus ceteris quibuscumque discriminamur. Neque sane tria illa, quæ Liturgia in nostra locum habent, Symbola aliorum tendunt, quam ut illud ipsum plenius definitum & illustratum exhibeant. Quare, siquidem philosophiæ divinæ potius quam humanæ autoritas valeat, simplicitatem primævam tueri studeamus, & κατεχαμεν τὸν ὄμολογον τὸν ελπίδος ακλινη, & cum Petro una publice profiteri non vereamur, οὐ εἰ ὁ Χριστός, ὁ ἕρως τὸς Θεοῦ τὸς ζωντος· ita ut ad nos quoque illa à Christo pronunciata benedictio redundet: μακαρίος εἰ, Σιμώνιος Ιωάννα, ὅπις οὐράνιος αὐραὶ εἰς ἀπεκαλυψε σοι, ἀλλ' ὁ ταπεινὸς ἐν τοῖς ψρανοῖς.

Ne quis vero hanc, quam prædicamus, hominis Christiani fidem sterilem esse virtutumque prorsus effætam existimet, sciat porro agenda quædam non minus quam credenda ab hoc ipso fundamento proficisci. Evangelica enim disciplina ad οἰκοδομὴν moralem, ad mores conformandos præcipue spectat, instituta, non καταλύση νομον, ἀλλα ταλπωση, non tam ut veritates solum mysticas, & acroamata paradoxa, aut, quales Philosophorum esse solent, subtilitates mere theoreticas venditet; sed omnia ut ad praxin revocet, virtutumque omnino omnium fructus ubiores pariat, & in homine demum baptizato non tam nomine quam re ipsa ταλιγθενεσαν quædam moralem efficiat.

Vidistis jam adeo ab omnibus in ipso schola Christianæ quasi limine, in ipso initiationis actu fidem

fidem *exigi eis* τὸ οὐρανὸν Πάτρος, καὶ τὸ Υἱόν, καὶ τὸ αὐγὲν Πνευματος quod quidem, cum systematis Christiani proprium sit & vere χαρακτηριστικον, ideo in fundamentalibus locum primum habere arbitramur. Videte jam porro qualem huic fundamento structuram Christus imponi voluit: fidei scilicet comitem adjungit Pietatem, his quae sequuntur verbis præcipuam illam, quæ moribus conformandis impendi debet, curam commonstrans: διδασκοντες αὐτοὺς τῷρεν ὅσα εὐτελαμψοῦσιν. Religionis nempe suminam generali hoc præcepto complectitur, ita, ut quæcunque passim in Evangelio tradiderat, officiorum moralium omnium recordationem &c efficaciam resuscitet. Jam vero quicquid Christus præceperat, id omnino ab Apostolis bona fide effectum facile credimus, nec ab illis quidquam ad salutem necessarium prætermitti, quibus religio erat tale quidquam dissimulare, five non αναγνεῖται πάντων τῶν θελημάτων τοιούτων. Quamobrem in fundamentalibus quibuscunque constituendis præceps Apostolicæ, veluti luminis cuiusdam divini, ductum haud frustra sequimur.

Quid hæc in parte à *Paulo* nostro fit præstatum, quæ explicanda suscepimus, verba satis docent; nempe *Iesum Christum* pro fundamento poni εμφανίωσις ita ut omnino aliud agnoscat nullum sed in eo cætera omnia contineri sentiat.

Verum insuper quid ille de eadem re alibi, & quomodo dixerit, paucis notare libet. Ad *Ephesios* scribens Christum appellat λ. Θεον αὐτονομιαν, εὐτοπιανην αποδεικνυειν αὐτοις εις ταν αγαλην εν Κυριω, — & alibi κεφαλην γαννια, & quasi funda-

fundamentorum fundamentum, stilo hactenus
 usus Architectonico id, quod ad rem satis perti-
 nebat, indefinite significans. Porro in hac ipsa
 ad *Corinthios* Epistola descriptionem paululum
 amplificari sentimus, adhuc quidem compendia-
 riā, sed insigniter emphaticā: exhibet nem-
 pe *χριστον εστιν αριθμον* atque adeo ipsa Evangelii
 annūciatio synecdochice dicitur *ο λογος της σωσης*,
 eum nihil non ad salutem necessarium adhibeat,
 qui Christi crucifixi merita sibi adhiberi sentit;
 qua de causa appellatur etiam *η δυναμις της Θεου εις σωτηριαν*. Alibi porro ad *Romanos* scribens Christi
 Resurrectionem prædicat, non modo ut præci-
 piuum quiddam, sed ut unum instar omnium:
τα ρηματα της αποστολης ο κηρυγματικον οτι εαν ομολογουσης ειναι σοματι της Κυριου Ιησου Χριστου, και απιστευσης ειναι τη χαροδια σης οτι ο Θεος αυτου ηγετερη ειναι πεκρων, σωθησης. Denique, ne plura commemorem, idem ad *Ti-
 gnotheum* scribens, dum venerabile illud *το μυστηριον της ευστεγασης* amplificat, plenius & distinctius rem
 omnem sic absolvit: *Θεος εφανερωθη ειναι οπρει, εδικαιωθη ειναι πιειματι, αφεθη αγιστειοις, επιφυγη ειναι ει-
 νεον, επισευθη ειναι κοσμω, ανεληφθη ειναι δοξη* hoc
 nempe in loco satis habuit summa illa rerum ca-
 pita attingere, quæ, cum naturæ tam humanæ
 quam divinæ testimonia exhibeant amplissima,
 simul probant Jesum esse Messiam, & generis
 humani Redemptorem. Videte interim quam
 caute & compendiarie ab eo sermo institutus:
 nulla sententiarum amplificatio *Græcis homini-
 bus, τοις συφιαις Έλλαισι*, placitura: omni quidem
 in parte Evangelii simplicitatem tuetur & suam,
 id sedulo cavens, ne extra oleas evagari; nequid
 dogma-

dogmatum mere humanorum sapientiae divinitus patefactæ immiscere videatur.

A primis jam olim temporibus professionum formulas quasdam in Ecclesia extitisse comperimus; scripta Apostolica passim commemorant πτερούς διδαχής, ὑγιεινοτάτων λογών ὑποτυπωσεις, — πα-
παταζα. Θητειν — πιστιν ἀπό των παραδοθεσεων — κοινω-
νιαν — μιαν πιστιν — εν βαπτισμα &c. Ex histo-
riæ porro sacræ monumentis discimus eos quot-
quot à *Judaismo* vel *Ethnicismo* ad fidem Chris-
tianam conversi baptizabantur in nomine Patris,
& Filii, & Spiritus sancti, formulas quasdam,
quæ Doctrinarum quibus initiantur, capita
continebant præcipua, publice exhibuisse; & eo
quidem consilio, ut, professionibus hujusmodi
promulgatis, veluti symbolis atque tesseris mili-
taribus, hi, qui Christo duci nomen dederant, à
ceteris quibuscumque discreti agnoscerentur. Et
hoc quidem προς τας εξω; verum interea non de-
derat quod ad usus quoque privatos pertineret,
cum hac disciplina instructi omnia illa, quæ ad
salutem erant maxime necessaria, dogmata accu-
ratius intelligerent, atque adeo fidei morumque
regulam quandam compendiariam semper quasi
ob oculos positam haberent. Duplicem adeo in-
stitutionum fructum hujusmodi animadvertisimus.
Et formulas quidem hasce professionum, prout
monumenta primæva cætera fere omnia, succin-
tas fuisse atque simplices facile intelligimus; ita
interim concinnatas, ut Religionis Christianæ ar-
ticulos fundamentales complectentur, & eos
præsertim, qui Christianos à Judæis Ethnicisque
a quibus desciverant, quam maxime discrimina-
bant,

bant, eos κατ' εὐχὴν, qui humani generis per Jesum Christum redēptionem declarabant.

Et profecto rei Christianæ probe fuisset consultum, si primæva illa brevitas atque simplicitas etiamnum valeret, & dogmata illa præcipua ipsius Sacrae Scripturæ verbis concepta prostarent *integra* adhuc & incorrupta, nullis interpretum cavillationibus vexata, aut malignitate in finis-trum detorta. Utinam profecto ipsæ dubitandi & disputandi occasiones omnino omnes præcidi potuissent! At certe ad Ecclesiam quoque perti-nere video, quæ humanitus accidentunt, incommo-da. Cum nunquam deessent perversi homines ingenii qui in religione rebus novis studerent, non deerant itidem qui fidem catholicam scriptis & autoritate defenserent. Atque adeo, cum *Paulus* ille *Samosatenus* ὁ ἀρνηθεος, prout meminit *Eusebius*, αποσας απο τη κανονος επι κιβωλα και νο-Γα διδαγματα μετελυθεν, Episcopis quaquaver-sum ex Oriente convocatis visum est hominem Hæreticum, rei disquisitione habita, anathemate suo ferire: & deinde errorum censuras secuta est ορθοδοξιας professio distinctior. Ita deinceps quo-ties ἐπεροδοξοι sacras scripturas perperam intelligen-do fidei systemati constituto adversabantur, tum demum, nequid in posterum detrimenti caperet Ecclesia, nec principia usu communi comproba-ta & stabilita in dubium vocarentur, cautum est à præsulibus vexata illa dogmata clausulis quibus-dam adjectis quasi præmunire, & quæ erant implicita & involuta, ea fusius explicare, quæ-que erant recondita & obscura, ea definire & illustrare. Hinc natæ sunt formulæ istæ, quæ symbo-

symbolorum nomine in Ecclesiæ usus publicos adhibebantur: & eo quidem consilio ut κατηρίσματα των αυτών νοι καὶ την αυτην γνωριην uno omnes ore την κοινην τισιν αποτελεσθεισιν τοις αγνοις recognoscerent & tuerentur. Illud præsertim, quod vulgo *Apostolicum* dicitur, haud frustra credimus jam olim à primis retro temporibus fuisse in Ecclesia præcipue *Romana*; & qui in eo continentur, articulos fuisse omnium maxime catholicos ubique, & semper & ab omnibus fere receptos. Quod ad *Nicænum* & *Athanasianum* attinet, ita de iis statuere oportet, ut nihil novi dogmatis invehi atque fidei primævæ fundamento astrui, sed antiqua retineri sentiamus plenius jam explicata atque luculentius definita. Atque adeo (quod ipsum Ecclesiæ *Anglicanæ* articulus 8vus profitetur) tria illa symbola recipimus, non tam quia autoritate Ecclesiastica præcipiuntur, quam quia eorum dogmata omnia firmissimis sacræ paginæ testimoniis probari posse confidimus. Quæ cum fuerint à nobis adeo temperanter & moderate constituta, jure miramur querimurque de hominum illorum iniquitate & pervicacia, qui, cum moderationis speciem nomenque prætendant, ipsis symbolorum institutionibus interea, & patribus *Nicænis* & *Athanasianis* quibus cunque intemperanter & iracunde bellum indicunt — de judicii libertate oppressa — de tyrannde Ecclesiastica, de Anathematizationis clausu-

a Præcipue hic mihi notandus est scriptor libelli cui titulus *An Essay on Spirit*, & quidem eo libentius, quod illius confutationem, & fidei orthodoxæ defensionem magna cum laude sua nuper ediderit: ΘΕΟΛΟΓΩΤΑΤΟΣ Tho. Randolph, S.T.P. C.C.C. Oxon. Praef.

la nescio qua — &c. miras crient tragœdias, &
 terriculamenta quædam vulgi animis objiciunt—
 quorsum hæc tendunt, invitus suspicor. Ut̄nam
 sane essent hæc ab errore quodam judicii potius
 quam animo malo protecta; ita ut ipsi saltem
 charitatis seu moderationis illius Christianæ
 quam in Ecclesiasticis legislatoribus desiderant,
 exemplum factis ostenderent! Alia certe est du-
 bitationis modestæ, alia adversationis præfractæ
 causa. Opiniones privatas, hujusmodi præsertim
 in re, autoritati *publicæ* tumultuanter opponere est
 indolis non ingenuæ & verecundæ, sed arrogan-
 tis: in partem vero sinistram omnia, & ad invi-
 diam trahere — isthuc plane est malignitatis.
 Certe bonus civis & Christianus multa potius de
 suo remittenda & rei publicæ condonanda esse
 sentiet, & illud sibi præcipue cavendum, ne quas
 in Ecclesia turbas exciter importunæ contentio-
 nis intemperantia. Quidni vero, quod in poli-
 tico quolibet, idem & in regimine Ecclesiastico
 licere putemus? nempe ut legibus suis obsequium
 imperetur, ut præcepta, ubicunque in dubium
 vocari aut prave detorqueri contigerit, distinctius
 definiantur, imo ut ipsa explicatio fiat explic-
 tior? Interea vero meminisse oportet non hanc
 vel illam explicationis formulam, quo cunque
 demum nomine efferatur, pro fidei articulo ob-
 trudi, sed rem ipsam quæ explicatur; rem ipsam
 qui bona fide admittunt, non est quod de cæte-
 ris sint solliciti. Quid plura? ad sacræ scripturæ
 testimonium referuntur omnia, nec, nisi quate-
 nus in ea continetur, quidquam necessario cre-
 dendum præcipitur: ad hanc normam, qui ve-
 lint,

lint, examen instituant, *ανακρινοντες τας χειρας εις εχοι ταυτα ετως*. Sint quidem libera hominum judicia: at sua autoritati publicae constet reverentia. Desinant interim obrectatores maledicere, & parcius saltem de prolixis hisce explicationibus querantur quarum necessitatem obrectationum hæc ipsa importunitas induxit.

Satis hæc *εν παροδῳ de fundamentalibus*: quæ quidem omnia esse inter se connexa sentiatis atque ad hoc *Paulinum nostrum revocanda*, *ος εστιν Ιησος Χριστος*: cuius adeo vis quam late pateat ex eo ipso intelligi potest. Nos interim Apostoli exemplum eo animo recolere oportet, ut, cum viderimus fundamentum ab illo positum *quale* fuerit, & in *quo* potissimum illa Architecti, quam sibi arrogavit, laus constiterit, intelligamus simul, quod ad rem nostram spectat, qualis in fundamentalibus constituendis adhiberi debeat cautela; scilicet nequid nimis, nequid, ut ita dicam *extrafundamentale*, nequid à sacramenti Baptismalis fide & à Redemptionis per Jesum Christum cœconomia alienum, in dogmatum Christianorum systemate locum habeat, & tanquam ad salutem necessarium cuiuspiam autoritate obtrudatur.

ΑΛΛΟΣ ΔΕ ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΕΙ· ΕΚΑΣΤΟΣ ΔΕ ΒΛΕΠΕΤΩ ΠΩΣ ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΕΙ.

Fundamentum recte ponere prima est cura, prima laus: proxima huic, posito recte uti; in altero requiritur ingenii solertia & prudentia; in altero fides & diligentia. Videlis adeo id quod *Paulo* debetur laudis, & quod à nobis exigitur officii: præmittitur facti notatio; dein subjicitur *admo-*

admonitio, seu cautela: de utrisque instituitur disquisitio; & imprimis de facto.

ΑΛΛΟΣ ΔΕ ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΕΙ

Quidni vero? etenim hoc ipsum voluit Architectus: frustra enim fundamentum ponitur, cui omnino nihil astruitur. Verum interim pro jure suo postulat ne opifex quidquam extra lineas molliatur, ne porro materiem ingerat quoquo modo incongruam, sed ut τη ιχνογραφία prius designatæ universa ædificii structura respondeat. Hoc adeo à Corinthiis suis Paulus exigit, atque ita sane, ut novos, qui irrepserant in Ecclesiam, Doctores tacita quadam exprobatione perstringat. Descripserat ille quidem operis præstituti lineamenta, ea omnia, quæ οφεν αρχιτεκτονικά debant, tam exemplo quam præceptis exhibens; verum (quæ est hominum pervicacia & vecordia) noluerunt illi intra limites præscriptos contineri, sed, cum plus æquo sibi sapere viderentur, suo obsequi ingenio maluerunt, & pro libitu suo transfilire & evagari. Ita profecto hominum indoles est comparata, ut ædificare quidem (quod ipsum & debent) omnes fere cupiant — sed pro suo quisque ingenio & libidine — sed novi quidam & de suo, ita ut non tam ad της επικλησιας ορθομην, quam ad gloriolam suam omnia referre videantur. Quid in Philosophia? — potuisse aliquid meditando invenire, inventum vero insuper rationibus validissimis stabilire & exemplis illustrare, quam præclarum illud habetur & ingenii non vulgaris opus? at vero facile est inventis addere: hoc faciunt & leves animi & arrogantes; & quidem ita, ut sæpe inventionis gloriam, alie-

no partam labore maximo, facile ad se transu-
lerint. Quid itidem in Theologia? idem fere &
ibi, quod in scientiis cæteris quoque contigisse
novimus. ο Παύλος εφυτεύει, ο δὲ Απόλλως εποτι-
τι, &c, favente Deo, incrementum permagnum
accepit res Christiana. Interea in Ecclesia exfur-
git Doctor aliquis ingenio florens & gloriæ cupi-
dus, auditores nactus fastidiosos, rebusque novis
studentes: quid Ille? ædificii jam fere construc-
ti fundamentum novum ponere non audet: at
novum rebus colorem inducere & ornamenta
nova apponere non veretur. Principia sane Re-
ligionis Christianæ videt explorata satis & stabi-
lita: at vero tædet usque & usque eadem repe-
tere & inculcare: libet potius nova quædam af-
truere, populo quæ placeant, & dicenti gratiam
& autoritatem concilient: libet philosophiæ,
quam frustra didicisse puderet, humanæ dogma-
ta sapientiæ divinæ εποικοδομεῖν itaque ergo ad
suadendum orationis ornatus omnis adhibetur
καθ' ὑπεροχὴν λογικὴν τεχνὴν ανθρωπινῆς σοφίας. ita
ut hypothesum philosophicarum acumen, &c,
quicquid erat in disputando artificii & argutia-
rum elegantiorum, id omne veritatum Evangelicarum
simplicitati quasi condimentum quod-
dam accederet; atque adeo administrationes ec-
clesiasticæ, rerum ordine penitus inverso, prece-
derent: cum Christiana fides non jam amplius εν
τῇ δικαιᾳ Θεοῦ, sed εν τῇ σοφίᾳ ανθρωπῶν confistere
videretur.

Quæret fortasse aliquis, an hæc Apostoli verba
alios de εποικοδομεῖ certum aliquem hominem præ-
cæteris designent, vel potius in genere τοῦ δευτεροῦ,
quem-

quemlibet hominem indefinite. At vero nihil certi aut definiti hac in re historia sacra proponit: haud certe constat unum aliquem κατ' εξοχην Pseudapostolum inter *Corinthios*, prout modo inter *Galatas*, irrepsisse: longius ab erroris periculo abesse videtur, qui simul plures in Ecclesia Doctores extitisse judicaverit fundamento illi *Paulino εποικοδομουτας*. Interea pro certo sciatis censuram hanc ad *Apollo*, cuius saepius mentione non sine laudatione quadam est injecta, minime pertinere posse; ad illum hominem, quo adjutore *Paulus* semper usus est fidissimo, quocum nulla unquam intercessit æmulatione, nisi honestissima. Cum enim paulo superius hujus atque illius sectæ magistros ambitiosos reprehenderet, invidiæ declinandæ causa, eorum nominibus celatis, ad se atque *Apollo* crimen non suum sed alienum transtulit: ταῦτα δέ, αδελφοί, μετερχομένα εἰς εμαυτον καὶ Απολλώ δί ύμας ίνα εἰ πάντιν μαθῆτε το μη ὑπέρ ὁ γεράτης Φρονεῖν ίνα μη εἰς ὑπέρ της ενος Φυσικόθε κατη της ἑτερα.

ΑΛΛΟΣ ΔΕ ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΕΙ.

Non in genere quivis è *Corinthiorum* grege, sed in specie aliqui è Doctoribus Ecclesiae. Sentio equidem ^b *Chrysostomum* & scriptores *Græcos* plerisque ita hæc verba interpretari, ut ad *mores* potius, quam ad *dogmata* pertinere censeant,

2 Αλλος τε, καὶ αὐτοταχθεσσον ποιει το λογοτ, καὶ οὐρανοῖς μεμηδρός των διδάσκοντων τῶν εκκλησιῶν, αὐτοί, ὀντας ποι προσωποποιίας, την Αποστολινη προστηρεταντη κρυπτήν αντεις, Εγω εμοι Παύλος εγω δι Απολλων &c. *Chrysost.*

^b Η δε οὐρανομη προφέντες εμοι διδικτον ειναι. ποιοτια την φασι οι καὶ αυτο τυτο αφει διδασκοντων προτει καὶ μαθητων, καὶ αφει αιρετινο διαφθερεμενον. αὐτο ὁ λογοτ ε παραδεχεται &c. *Chrysost.*

cum

cum fidei orthodoxæ fundamento jam posito pie-
tatis officia astrui debeant; & præcipue porro,
cum paulo inferius mentio specialis de operibus
injicitur, quibus pro ratione diversa merces di-
versa tribuitur. Verum, cum hic ab Apostolo
instituatur sermo non tam de Christianis in gene-
re, quam de Ecclesiæ *Doctoribus*, non tam de
grege, quam *Pastoribus*, cumque porro hæc ip-
sa doctrinæ Christianæ prædicatio inter opera mo-
ralia jure fit accensenda, cum *Paulus* & *Apollo*,
i Φυτευων δε και ο ποτιζων ειδως τοι ιδιον μισθον λη-
γεντη κατει τοι ιδιον μοπον — cum hæc ita sint,
illam quam *Paulus* indigitat εποικοδομην ad Doc-
torum præceptiones, qualescumque illæ fuerint,
sive ad mores sive ad fidem pertinuerint, referri
arbitramur.

Utut vero hæc fuerint, Apostolicæ declara-
tionis & admonitionis ratio evincit extitisse quo-
dam in Ecclesia Doctores male officiosos qui
Religionis Christianæ fundamento, quod à *Paulo*
jam posatum vidimus, nonnihil novi astruere
gaudebant: atque adeo jam ultra pergimus de
facto quænare quid potissimum structuræ illud
fuerit quod hi homines moliebantur. At nihil
sane video pravitatis *Hereticæ*, nihil veritati E-
vangelicæ prorsus repugnans: certe nihil tale in-
nuit Apostolicæ cautionis sive censuræ ratio.
Quid ergo? dogmata opinor sapientiæ non tam
divinæ, quam humanæ, speciosa quidem sed fu-
tilia, sed neutiquam solida & pretiosa: nempe
popularia utplurimum & curiosa, & plus admi-
rationis afferentia, quam utilitatis. Hujusmodi
dogmata à *Doctoribus* istis novis populo suisse

venditata existimamus. Quid enim? Græca gens, novitatis avida, literaturæ fere omnis studiofa, quid habuit jucundius atque præclarus quam Eloquentiæ & Philosophiæ laudem? en vero illud ipsum quod horum hominum aures delicatae & fastidiosæ in Evangelii prædicatione sincera desiderabant. Amplexi sunt illi quidem fidem Christianam. Pauli ministerio annunciatam, imo & cœlesti miraculorum testimonio confirmatam *αποδείξει πενταρος καὶ δυαρος* verum iidem Pauli sui exemplo adduci non poterant, ut, quæ in omni laudis genere prima esse putaverant, ea illico repudiarent; ut humana, quotquot reperiuntur, omnia sive fortunæ sive ingenii sive etiam virtutum præmia contemnerent, imo vero cætera omnia præ veritatum Evangelicarum præstantia non modo levia & inutilia crederent, *αλλα μεντηγε καὶ ταντα ζητιαν εναντι το ὑπρεχει της γνωστεως Χριστος Ιησος τε Κυριος*. — Proh quam difficile est opinones præconceptas usuque diuturno confirmatas animo protinus evellere! & quod, labore magno didicimus, id ipsum ultro nescire! Est igitur quod minus miremur hominum Græcorum animis aliquid innatæ cujusdam arrogantiæ & levitatis adhæsisse. Atque adeo hi Doctores egregii illas præcipue artes, quibus & fibi & populo magis placere posse videbantur, sedulo adhibendas putarunt: & proinde, cum Religionem Christianam, quippe nimis simplicem, & incultam: & jejunam, ab hominibus *Ethnicis* derideri cernerent, nequid illa detrimenti caperet solliciti nova hæc inierunt consilia; atque id demum egerunt, ut, quæ aliquando fuerat *Isdaeos*

per orationes, Ἐλληνοὶ δὲ μωροὶ, eadem jam prodierit hominum adversantium indoli aliquando accommodatior, omnibus, quæ ut plurimum placere solent, artium humanarum ornamentis commendata. Itaque Eloquentiæ & Philosophiæ, quarum laude florebant, instrumenta in Evangelii subsidium forsan & opprobrium vocarunt. Et hoc potissimum illud est quod fundamento posito videntur ἀποκαλούσθεν. Verum prava hæc ambitio atque placendi studium tum Doctores tum Populum à recto tramite in transversum egit; hos, ut sectæ principes, illos autem, ut affectus: hæc ingeniorum admiratio & vitiosa προσωπικία, prout fieri solet, dissensiones aliquando peperit partiumque studia, id ipsum, quod Paulus reprehendit, utpote Christiano nomine prorsus indignum, cum vehementia quadam sic expostulans: οὐτε γάρ εν ὑμῖν ἔγινος καὶ ερις καὶ διχοστοιχία, οὐτε συρκίσκοι εἴσε, καὶ κατὰ αὐθερισμὸν περιποτατεῖ; οὐτε γάρ λεγῆ τις, εγὼ μὲν εἰμι Παῦλος, ἔτερος δέ τοις Ἀπόλλων ὡχι συρκίσκοι εἴσε;

Quid porro Iudei? nihilne Illi quod fundamento Paulino astruerent, excogitarunt? num Illi, quos lex Mosaica, veluti Pædagogus, ad Christum recta via ducere & potuit & debuit, num Illi præjudicatis opinionibus exuti ita Christum didicerunt ut institutiones Mosaicas prorsus dediscerent? at vero Illorum tum audacia tum recordia erat intolerabilis. Christo sane nomen dederant prophetiarum & miraculorum testimonio convicti: sed adhuc ή των φαρισαίων ἔμη iporum animis infidebat: nihil de suo remittere, sed fidei Evangelicæ suam insuper superstitionem

astrui cupiebant: in libertatem jam vindicati, prout maiores olim sui in deserto, servitutem pristinam desiderabant; non disciplinam illam, cuius studio tamdiu se addixerant, impune negligi, non dogmata ritusque a majoribus traditos, quibus tamdiu se assuefecerant, ullo modo sibi extorqueri, aut abrogari patiebantur.

Recolite Apostolorum tempora: etiam tum εζανισθαι τινες, των από της αἱρεσεως των Φαρισαων, πεπιστευκοτες, λεγοτες, οτι εαν μη φεύγειησθε των Μωσεως, και διωδετε σεβηνται. Quid aliud videtis quam *Judaismum* modo profligatum de Evangelio jam demum triumphantem? quantæ vero isthuc erat imperitia & amentia materiem tam operosam simul & inconcinnam επικοδουσιν, quæ cum fundamento & ædificiis totius compage neutriuam cohæreret? quantæ porro audacia & impietatis ea ipsa, quæ sejunxerat Deus, sedulo conjungere, &c, quæ Ille jam rescindi & abrogari voluit, eadem denuo sancta revocare & tueri, imo etiam omnibus ut ad salutem necessaria præcipere: — επιτείνας δύναον επι των τραχυλων των μαρτων, ον οτε οι πατερες ημων οτε ημεις ηχυομεν. Βασισσου — Quid isthuc esse dicam? — pravitatis, pene dixerim, plusquam *Judaicæ* exemplum? — quid hoc est aliud quam fundamenta ipsa subvertere & evertare, adiaphora pro necessariis, non divina pro divinis imperare: & prout alibi loquitur *Paulus* hac ipsa de re ad *Galatas* scribens, prorsus επερνε εναγγελιον substituere? Ergo causam Deo dignam vindice! hominumque superstitiosorum pervicaciam decreti Apostolici auctoritate interposita repressam!

Hæc

Hæc atque alia hujusmodi, quæ passim occur-
runt, exempla recolens quis non videt cautelæ vel
admonitionis hujusce Paulinæ causam justissimam
subministrari?

ΕΚΑΣΤΟΣ ΔΕ ΒΛΕΠΕΤΩ ΠΩΣ ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΕΙ.

Ecclesiæ quidem apud *Corinthios* fundamen-
tum à se positum non sine laude quadam sua re-
cognoscit *Paulus*: eam vero honorifice appellat
οικοδομην Θεος, ut intelligi posset tum quanta esset
operis ipsius dignitas, tum qualis in eo admini-
strando adhiberi debeat sollicitudo atque integri-
tas.

ΑΛΛΟΣ ΔΕ ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΕΙ.

Videbatur hæc in parte non defuisse opificum of-
ficioſa ſedulitas: ad Ecclesiæ ſtructuram perſi-
ciendam vel decorandam alii atque alii operas
haud inviti contulerunt. Scilicet in Architecto-
nica hac morali, perinde ac civili, omnibus fere
mira quadam inēſt ædificandi cupiditas: plerique
vocati ſive non vocati Doctorum & nomine
gaudent & officio, cum qui docent eo ipſo plus
aliis ſapere videantur. Sed ædificantium conſilia
ſæpe non eadem, non materiæ ejusdem delectus,
ſtructuræ ratio non eadem; atque adeo opifi-
cum, qui in hac την Θεον οικοδομην verſantur, vel
Theologorum merita, ſive affabre atque ſolter-
rem admiſtraverint ſive ſecus, judicii divini
trutina expenduntur, οικοδομην Φαſteporum γεμο-
τη, & operantibus idonea ne defint incitamenta,
ex utraque parte, pænarum atque pæmiorum
pæſenſio objicitur: οικοδομην ληψει, οικοδομην
ληψει.

En

En ergo cautionis hâc in parte adhibendâ rationem, & eam quidem duplicem; tum eam nempe quæ materiæ ipsius speciem, tum vero eam quæ illius ordinandæ modum respicit; in altera parte solers delectus requiritur, in altera constructionis artificium: tum in hac tum illa erroris est periculum haud leve: caveat sibi quisque haud frustra præmonitus — ενασος δε βλεπειω των εποιησομενων.

Et materiæ quidem, quæ huic fundamento suo astrui solet, Apostolus diversa recenset genera, & effectus indigitat diversos, allegoriam ab Architectonica translatam sic latius prosequens. *Ει δε τις επινοει επι τον θεμελιον τυτον χρυσον, αργυρον, λιθοις τιμιοις — ξυλον, χορτον, καλαμιν — εκατον το εργον Φανερον γενησεται.* — Jam vero qualis materiæ delectum *Pauhus* præcipit, qualis autem repudiat, hæc descriptio satis indicat. Materiæ sane, quæ in usus diversos adhibetur, diversa est dignitas pretiumque: atque adeo dogmatum, quæ systemati Christiano astruuntur, & imagine hac allegorice denotantur, par est ratio. Per Aurum igitur, Argentum, & Lapidem pretiosos, id potissimum designari videtur, quod est in suo genere præstantissimum: inter lapides Marmora, inter metalla Aurum, Argentumque habentur perfectissima; siquidem præ cæteris pondere, firmitate, pulchritudine & puritate antecellunt; atque adeo in palatiis extruendis ædibusque regiis præcipua eorum cernitur utilitas, tum ad stabilitatis præsidia, tum etiam ad dignitatis ornamenta. Jam vero hæ proprietates Physisæ ita sunt ab Apostolo ad usus morales traduc-

tae, ut religionis Christianae doctrinas denotent, non indiscriminatim omnes, sed eas praesertim, quae momenti fuerint gravissimi, ad salutem aeternam necessariae, sed solidas & probatas, ita inter se connexas ut dissolvi nequeant, quae immobilis fundamenti quasi commissuris insertae perstant immobiles: doctrinas, inquam, veritatis plusquam humanae splendore ipso admirabiles, & (quod praecipuum quiddam est) judicii acerbi examine, veluti ignis tormento admoto, adeo non attritas aut corruptas, ut sordibus deterris etiam puriores enitescant; ita ut ipse exitus rerum promissionis hujusc proheticæ fidem adimpleret: επι ταυτη τη ψετρᾳ οικοδομησω με την εκκλησιαν, καη ταυλαι αδει κατισχυσσον αυτην.

Hæc in genere breviter dicta sunt de materia delectu, & aedificii justa constructione, sive de doctrinis senioribus & fundamentalibus, quales fundamento jam posito consentaneas & cognitionis quadam necessitudine conjunctas astruere oportet.

Jam vero ex altera parte quid *Paulus* intelligi velit per ξυλον, χορτον, καλαμην — brevis instituitur disquisitio, neque sane difficilis conjectura. Quis non videt materiem designari vulgarem quidem illam, dignitatis & pretii minoris, & momenti levis, materiem profecto minus sanam utiliemque; & illius species duas, quarum altera videtur adeo fragilis & infirma, adeo inepta & incongrua, ut nullo modo ad structuram quidquam conferat, nisi quod ruinam pariat inevitabilem: altera vero, quae plus firmitatis habere putatur, ita est comparata, ut diutissime consistere

tere non possit, quoniam cum fundamento, cui
astruitur, minus apte cohæret, neutiquam, ut
Apostolus noster alibi, ~~παραπολούσθων ἀς αὐτὴν~~
~~εἰς νοῶν αἴτιον εὐ Κυρίῳ~~ neque porro partium sua-
rum compage solida & bene coagmentata sibi
constat inconcussa & immutabilis; sed usque
pluvias & incendia metuit, ne aut illis sensim
corrupta putrescat, aut his admotis illico pereat
dissoluta penitus & absumpta.

Quales ergo Doctrinas ab Apostolo designari dicam? eas certe quas materiæ consimilis analogia fuggerit. Quales vero illæ in specie fuerint, cum nihil videam diserte definitum, nihil certi ausim statuere: at vero rem omnem investigans nihil reperio criminum atrociorum, nihil (prout jam supra notavimus) pravitatis *Hæreticæ*; si quidem enim tale quidquam extitisset, diversa profecto fuisse censuræ Apostolice ratio, nec tam *cautio* fuisse injecta, quam *anathema* denuntiatum; cum aliud quiddam sit fundamentum novum ponere, aliud fundamento jam olim posito ~~etiam~~ ~~etiam~~ posito. Illud interim pro certo statuere non dubitamus, Doctorum in Ecclesia *Corinthia-
ca*, qualisunque demum fuerit, causam ab illa Pseudapostolorum apud *Galatas*, quam *Paulus* distinctius & acrius notavit, fuisse longe diversam. Peccabant & Hi quidem & Illi, qui systemati Christiano aliquid novi de suo ausi fuerint astruere. At certe Horum flagitium erat multo atrocius, qui ritus Mosaicos non modo ut licitos tolerabant, sed etiam ut ad salutem æternam necessarios fratribus Christianis imperabant, *et* *impresurando* *et* *ad* *Mosæ* *et* *divinitatem* *et* *quidam*

quid enim hoc erat aliud quam Evangelii conditio-
nes ipsas fundamentales mutare atque alias
substituere, atque aliunde salutem quam in Iesu
Christo querere — & aperte θηρειον αλλον θεατη-
ριον τον κερδων, δε εστιν Ιησος Χριστος. Hos igitur
Paulus anathemate ferit emphatice iterato.

At vero Corintiorum longe alia videtur causa:
peccabant illi quidem, non tam malignitate ani-
mi & pervicacia, quam præjudiciis popularibus
decepti; levitatis certe & arrogantiae, quæ Gra-
corum hominum animis utplurimum insidebat,
crimine tenebantur, ingenio suo & Auditorum
libidini nimium obsecuti: aurium nempto lenoci-
nia & orationis nescio quas phaleras splendorem
que affectabant; cum vero tale quidquam in E-
vangelio frustra quererent, è penu suo depro-
mendum, & ad religionis Christianæ, tanquam
ad inulti corporis ornamentum atque commen-
dationem, sedulo sibi adhibendum esse censebant.

En ergo illud quod in Ecclesia Corintiaca
dogmata quidem (prout supra
jam inuiuimus) mihius sana atque solida, splendi-
da forsan & curiosa, sed inutilia & inepta, inge-
ni plane humani figura, non sapientiae edicta,
ea demum quæ ad ostentationem potius & orna-
tum, quam ad aliquam Ecclesiæ utilitatem vel
comparata videbantur. Illorum certe &
systematis Christiani cui astruebantur disparem
esse causam ipse rei exitus commonistrat. Quid
enim? veritas Evangelica, velut ignibus aurum,
quo exploratur magis eo eniteſcit clarus, imo
vero illius puritati luculentius illustrandæ accedit
in super tormenti ipsis testimonium. At vero

hypotheses philosophicas & opinionum commenta delet dies; utcunque enim ad tempus novitatis gratia florere & celebrari contigerit, ad veritatis tamen criterion revocata illico se produnt & veluti fænum aut stipula igneri admotum, examen illud περιβετατον refugiunt & perhorrescunt: οὐαὶ τοι εὐροῦ Φανέρου θυμότατη, οὐαὶ τριποδοῦ θηλωτεῖ, οὐαὶ εὐ πορι απκαλυπτεῖ), καὶ οὐαὶ τοι εὐροῦ στοιχοῖ εἰς τοι πορι δοκιμασθεῖσιν.

Hæc de *materiæ* quæ fundamento astruitur delectu: cuius rationem diversam effectus diversi indicant; superest ut illam alteram admonitionis Apostolice partem quæ modum constructionis respicit breviter animadvertiscas. *Ενασος δε βλέπετω ΠΩΣ επικοδομει* non *quid* structuræ ponat sed *quo modo*.

Quis non videt hâc in parte permultum arbitriis hominum permitti, ita ut actionis ejusdem *modus* prodigaliter variari possit? Hâc in parte quidlibet audendi licentiam sibi indulgeri putant, atque adeo nova quædam usque moliri gaudent, &c. dum sibi suisque placent, libenter atque sedulo peccant. In quo igitur ad peccandum cernitur proclivitas facilior, in eo cautio adhiberi debet diligentior.

Ecquis igitur querit πῶς επικοδομεῖν oportet? videat imprimis id quod cogitanti fundamenti ratio ipsa ultro suggerit: nempe ut quod superstruitur illud omne cum ichnographia adæquatum ad amissim quadret: ut lineamentis, quæ designaverat Architectus, operis & figura & magnitudo respondeat: ut porro singulæ partes inter se mutuo nexu aptatae cohærent: ut totius demum

denium symmetria iusta servetur, ita ut nihil vel intra peccetur vel extra, ita ut nihil vel limitibus descriptis contractius & angustius efficiat artificis sive hinc parsimonia vel scrupulosa nescio quæ supersticio, sive illinc latius æquo extendat ambitio & arrogantia; sed materiæ atque formæ ratione simul habita, παντας ευρημοντας καὶ κατατάζειν θεωρῶ. Quid autem? de Tabernaculo Moysæ, templo illo suo portabili, ædificando & ornando, σκοπία καὶ ὑποδειγματικῶν επιφράσιων, quam sollicite & exquisite curam impendisse videtur Deus? haud profecto rem tantam Artificum quorumlibet ingenuo & libidini permisit, verum ipse constructionis formam modumque præcepit: κατασκευαστικαὶ Μωυσῆς μελλοντικῶν σκηνῶν ὄρα γαρ, Φησι, ποιησόντες πάντα κατὰ τὸν τυπὸν τοῦ δευτέρου οὐτοῦ εν τῷ ορε. Tali documento admonitus videat Ecclesiæ Christianæ ὁ σοφος ἀρχιτεκτωνικος quam caute atque religiose de opificii modo sibi sit providendum. Imprimis adeo ipsa materiæ, in qua disponenda versatur, dignitas atque etiam sanctitas summonet, nequid vulgare nequid prophanum temere admisceatur. Θεος εἰνι αἰτοδομητής hoc recolens sentiat in eo sibi esse elaborandum, non quod forte privata libido suadeat, sed quod divina voluntas exigit, nec hujusmodi in causa quidquam fastidii aut suis aut alienis esse indulgendum, non quovismodo sibi pro libitu esse operandum, sed ratione certa & præscripta, prout Evangelistam Christianum decet, εργατίκην αναστήσεται τον λογον της αληθειας. Quod si forsitan ad orationis ornatum aliquid extrinsecus adscisci contigerit, ne sit alienum prorsus & in-

congruum, sed ejusdem, ut ita dicam, coloris & figuræ; sed interim castitatis & decori ratio habeatur, nec religionis Christianæ, veluti matronæ cujusdam venerabilis corpori, decorationis plane meretriciæ fucum appendi patiatur. Fuisse fane isthoc *Corintiorum* olim; imo etiam nunc & *Pontificiorum* ingenii placitum — *ὑπερ τον Χριστον*.

Verum enimvero quid est quod in hoc opere Architectus quispiam extrinsecus & aliunde querat subsidia, qui materiem pretiosiorem, *χρυσον, αργυρον, λιθον τυπων*, ultro manibus oblatam videt; aedificium certo hoc fundamento, his parietibus & columnis instructum, sibi constans & immobile, humanarum, quotquot sunt, artium nec ulla ad stabilitatem adminicula supposititia, nec ad splendorem ornamenta quævis ascititia desiderat; quippe genuinam exhibens sine ostentatione dignitatem, sine artificio pulchritudinem, sive, quod est pulchritudinum instar omnium, simplicitatem decoram. *Quisquis igitur, ὡς ἀφος αρχιτεκτονικην, επικοδωματιν, vel de suo quidpiam astruere velit, hoc potissimum respicere meminerit, atque artis Architectonicae laudem ita querat, ut artificii speciem ostendat minimam, sed ad simplicitatis primævæ exemplar omnia referat.* En autem hac in parte & præcepta Apostolica & exempla in Patrum primævorum Epistolas, Professiones fidei, Conciones! videte eorum oratio quam fuerit inornata & mere didactica, in Redemptionis humanæ per Jesum Christum doctrina, in fundamentalibus quibusunque proponendis omnis fere versata.

Paulo

Paulo certe nostro non facultatis oratoria, non
 literarum humaniorum commendatio defuit: nec
 profecto quisquam *Corinthiis* curiosa & recondita,
 quæ ut plurimum affectabant, acroamata uberiori
 cum laude sua plausuque populari prædicare posse
 videbatur. Verum isthoc ille semper sedulo vitavit,
 adeo nihil omnino *τοις διδακτοις ανθρωπινοφιλας*,
 quod famam gratiamque sibi conciliaret, assequi
 studens, ut vix aliud quidquam præter Christi
 merita, Crucifixionem, Resurrectionem, dog-
 mata profecto minime popularia aut probabilia,
 imo vero & Philosophorum placitis & vulgi sen-
 sibus repugnantia obtruderet usque & inculcaret.
 Οὐ γάρ εργά, inquit, τοις εὐδαίμονις την Ιησοῦν
 Χριστὸν τὸν εσταυρωθεντὸν. Nempe ad *Corinthios*
 accessit non Orator ambitiosus, sed Evangelii
 Prae^c legatus, κατογγειλων την μαρτυρίαν της Θεος.
 Jam vero in Praecone postulatur non ingenii aut
 eloquentiae laus, sed in promulgando fides, in e-
 nuntiando claritas. Neque sane more alio usus
 est & ille, qui post *Paulum* ad *Corinthios* haud
 absimili de causa epistolas scripsit, *Clemens Romanus*. Imo vero & omnium fere in primis istis
 Ecclesiæ adhuc vexatæ temporibus eadem esse
 videtur disciplina communis, idem vitæ & scrip-
 tionis color, eadem orationis, perinde ac morum,
 ad normam Apostolicam composita simplicitas.
 Religio erat illis & plane piaculum à fundamento
 jam posito ulla tenus discedere: quod Deo tri-
 buerent omnia, erat isthoc Pietatis: quod parce
 admodum cauteque de suo quidquam astraruerent,
 erat hoc verecundiae & moderationis, imo &
 prudentiae. Nos quidem hæc documenta eo ani-
 mo

mo intueri decet ut ad rem nostram pertinere sentiamus. *Ἐκαγός δι βλέπεται τῶς εποιοδομεῖ* tum & quid superstructuræ, & quatenus apponere licet. Sic itaque sua cuique constet ratio: imprimis sacra scriptura ponatur fidei morumque regula; quid igitur illa de re unaquaque statuat explorare oportet, & quæcunque in præmissis virtualiter continentur conclusiones bona fide deducere; hinc credenda quædam & agenda dignoscere & profiteri, non tam quia hypothesi vel systemati cuivis propria, quam quia voluntati divinæ maxime consentanea. Atque adeo, quoties eorum, quæ recondita & involuta concludebantur, proponitur explicatio & applicatio — quoties veritatum aliarum ex aliis pendentium connexio demonstratur — quoties, quæ in genere erant declarata aut præcepta, eadem illa in specie & re ipsa exhibentur, — toties Architecturæ illius theologicæ, quam *Paulus* laudaverit, exempla videre videor. *Quisquis ita rem administrat, næ ille ὡς ἀρχιτεκτῶν εποιοδομεῖ* Proinde & nos, temperamento quodam & cautione interim adhibita, fundamento jam posito aliquid insuper astrarere non veremur, sed id, quod est omnino congruum & consentaneum; & generale quodvis effatum ita interpretari, ut inde aliquid ad usus speciales transferendum eliciamus: atque adeo, sacræ scripturæ analogiam & tenorem patrumque primævorum autoritatem secuti, in Politia Ecclesiastica regimen *Episcopale*, in Doctrinarum systemate *Pædobaptiſmum* admittendum esse arbitramur. Atque utinam sane eadem illa, quæ in temporibus primævis, nunc quoque valeret anxia verbi

verbi divini reverentia, eadem in judiciis hominum privatis temperantia & moderatio! sed profecto in his Ecclesiæ sæculis sequioribus Architecti recentiores nostri à simplicitate & firmitate pristina ad elegantiarum nescio quam luxuriem novam descivisse videntur, nec tam ex præscripto Apostolico, quam ex libidine sua *εποικοδομειν* imo & *ταρα τημελιαν την κειμενον* hypotheses & systemata de suo elaborata concinnare — ingenii potius quam integratatis laudem querere, gratiam populariem aucupari — & hominibus demum potius quam Deo placere velle. Et Hi forsitan, velut olim Barbaros Græci, & ut *Paulum Corinthii* sui, irrident patres primævos, ut rudes & illiteratos, nec ausos ultra nidum pennas extendere: esto sane: at vero in ipsorum laudem transeunt hæc opprobria, cum ex eo ipso structuræ firmatas agnoscatur, quod artium humanarum subsidiis destituta nihilominus inconcussa & incolumis usque perstiterit. Qui nihil aliud in votis curisque habuerunt, quam ut Evangelii puritatem dictis factisque inviolatam tuerentur, non Illi profecto facultatis Dialecticæ, non Oratoria instrumentis indigebant: ad eos potius haud vana opprobria redundant, quorum systemata theologica sine tanto artificii apparatu constare nequeunt. Et quidem qui sapientia non tam divinæ (cujus tamen nomen sibi prætendunt) quam humanæ dogmata venditare gaudent, næ Illi artium humanarum opem cognatam haud frustra desiderare videntur. Atque utinam hæc subsidia literaria non aliter unquam quam ad religionis Christianæ doctrinas sive defendendas sive illustrandas

trandas fuissent adhibita: verum sentio quam difficile sit eo non abuti, cuius usus est longe pulcherrimus, præsertim ubi mortalium animos ambitio, *Φιλοκράτεια*, vel prava æmulatio incesserit. Neque sane est dissimulandum plerosque nimium rebus novis gaudere & plane *Κοινωνία*, in religione scilicet licenter philosophari velle, & de Christiana, perinde ac re quavis philosophica, aut politica, *λεγειν η ακτινη τι κανονιστηριον* quo quidem nihil magis Christiano nomine indignum; nihil certe à fundamento nostro *Paulino*, quod simplex quoddam est & immutabile, magis alienum videtur.

Quoniam vero de *materiae delectu & constructionis modo* jam multa satis dixisse videar, admonet argumenti decursus ut quid hac in parte à quibusdam peccatum fuerit breviter animadvertam. Atque imprimis adeo notanda mihi occurunt *commentatorum* quorundam atque interpretum vitia, qui, cum *opiniones domi præjudicata* attulerint, ad *scripturas* explicandas ita accedunt, ut *judicia sua* non ad *sacri scriptoris men-tem* componant, sed ut *illius verba quoquo modo* in *partes suas* *invita trahant*, & ad *systematis* *sui defensionem* *detorta accommodent*, *illiusque* *autoritate prætensa* se *suaque omnia tueantur* atque *commendent*. Inter *Theologos* *quotusquisque* est, qui fundamento huic *Paulino* *insistere* se non profiteatur, & *dogmata sua omnia* ad *Paulum*, atque adeo *Christum ipsum autorem* referri? interim vero quid hoc *rei est?* de *re eadem* *scribentes*, in *eadem causa* *versantes*, inter se *immane tantum dissidere*, *imo & plane repugnan-*

tia statuere, — hoccine est credibile aut memorabile? *Quid autem μεμεριστη ὁ Χριστός?* num sibi *Paulus* contradicit, sententiarum autor contrariarum? — minime vero: imo sane nihil aliud video quam inanes hominum contentiones ita à se invicem discrepantium, ut etiam ab ipso fundamento discesserint. Gaudent scilicet aliquid *πρωτοδομην*; quippe in eo cernitur Doctorum præcipua laus & ingenii commendatio: inde adeo commentationes commentationibus oppositas ingerunt: sua interim judicia tuentur, non Apostoli sententiam: non tam de *re ipsa*, quam de *interpretandi modo* lis agitur; hoc nempe illud est, in quo sibi placent maxime, quia quantum quantum est id omne est de *suo*: itaque ergo inter interpres dissensio tam vehemens agitatur.

Alii porro ingenii certe levioris, at, prout sibi videntur, elegantioris, adeo non aliquid solidæ & reconditæ eruditionis sibi arrogant ut ad speciem externam atque ostentationem omnia comparari velint: in Architectura hac Ecclesiastica ita versati, ut minuta quædam ædificii decora & tenuiores elegantias gnaviter elaboraverint, nihil vero quidquam quod ad dignitatem conductit aut stabilitatem. Itaque in Capitulo vel Epistylio forsan vel Coronide polienda laborem haud exiguum impendi vidimus: interea vero de momenti gravioris rebus, de columnis *αρρογωνιαις*, de fundamentalibus quibuscumque constituendis peritiam plane nullam curamque exerceri. Fundamento nostro quid *πρωτοδομην* videatur hoc artificum genus ineptum atque inutile, haud facile dixerim. Hi tamen haud raro in Ecclesia Doctorum

torum nomine & officio gaudent, concionatores mire *ἀημαγωγοι*, vulgi auribus & affectibus lenocinantur, populares plausus & admirationem captant, nec tam prodesse cupiunt quam quovis modo placere; atque adeo, quod ipsum in Pseudopostolis *Corinthiis Paulus* reprehendit, veritatem Christianam exhibit non simplicem illam & genuinam, sed ornatu quodam urbano & specioso indutam: *Pauli* argumentationem, quæ potius erat explicanda, sedulo negligunt & aspernantur, aliquid interim de suo interserunt, ingenii sui commenta venditant, & *Apostolici* cum præcepti tum exempli ratione prorsus inversa, *ιαυτας κηρυσσης & Χριστου Ιησουν Κυριον*, laudum suarum potius quam Evangelii præcones.

Est aliud hominum genus, contentiosum quidem illud & irritabile, nec minus arrogans & fastidiosum: hi, cum ingenio polleant acriori & audacia, *Criticorum* nomen famamque invadunt: de verbis quibuslibet perinde ac sententiis argute philosophantur: nihil humile aut vulgare spirant: ad severitatem compositi sapientiæ cuiusdam profundioris speciem sibi prætendunt: imo vero ita supra vulgus sapere gaudent, ut etiam extra simplicitatem Evangelicam identidem sapere videantur. Ita sibi placent, ut aliis sedulo displiceant importuni censores: singulare quiddam aggrediamant: ingenii laudem parit felix audacia, & demonstrationis vim arrogat quævis conjectura. In Architectura nostra ne non ipsorum solertia mirabilis confaci possit, novum certe quiddam quo modo astrui oportet, vel constructa refingi. Vereor sane ut *Petro Pauloque* dictorum fides constet

constet incautigata, utque *Mos*, utcunque Dei testimonio confirmata, minus firma sit autoritas, nisi insuper paradoxa quædam argumenta in subfidium accesserint. De eruditionis suæ ostentatione magis quam causæ cujuslibet defensione solliciti, nihil tam verentur quam ne aliqua de re dubitare videantur: ad scriptorem quemvis adversantem gladiatorio plane animo affectant viam, & in controversiis omnibus non tam veritatis demonstrationem quærunt, quam victoriæ gloriam: pro libidine sua vertunt & invertunt omnia, diruunt quæ postmodo ædificant, miscent omnia & conturbant, quæ mox in ordinem novam & pulchriorem à se revocari posse putant: difficultatum nodos arctius constrictos exhibent, ut eo magis solutionis artificium laudetur. Utinam sane id ipsum, quod in literis humanioribus & philosophia pro libitu factitant, in Theologia faltem parcus & verecundius attentarent! at paginæ quoque sacræ textum novimus ab illis diversimode vexari & detorqueri, & adhibito tormento, nescio quo, conclusiones inde novas & paradoxas elici, novas deinde hypotheses procudi, ita ut aliquando prodierint non tam interpretes dogmatum, quam autores. Hac una in parte consilio utcunque diverso, Apostoli exemplum sequi videntur, illud præcipue caventes *ινα μη επι θεμελιον αλλοτριον αναδομεσθιν*, verum & præceptum illud simul adhibeant, *μη τις επιφρονει περι ο δε φρονειν αλλα φρονει εις το σωφρονειν*.

Supereft & aliud hominum genus à me commemorandum, qui in superstructura hac Theologiae toti versabantur, qui, ingenii subtilitate quo

valebant magis, eo plus detrimenti rei Christianæ intulerunt. Doctores intelligi velim Scholasticos, illos dominationis Pontificiæ fabricatores atque satellites. Illi sane fundamento huic *Paulino* dogmata prorsus nova & antehac inaudita, incongrua certe imo & incredibilia astrarere non dubitarunt. Interea vero *Pauli* interpretes atque commentatores præcipuos se jactitarunt, reconditæ eruditio[n]is suæ fama & credulitate vulgi in rem suam haud incommode abusi. Et illud certe effecit illorum solertia sive obscura diligentia ut fundamenti à se positi vestigia *Paulus* agnoscere non potuerit, ut ipse mentis suæ non ultra compos dogmata protulerit non sua, sed substituta interpretum scholasticorum commenta. Hi homines ad religionem Christianam corrumpendam sobrii acceſſerunt: otio suo & facultate dialectica male usi nihil aliud fere egerunt quam ut sententiarum simplicitatem aut glossemate quodam adulterino deformarent, aut subtilitatibus metaphysicis dispergerent, omnia denique explicando & commentando ita immutarent, ut redidierint proprie sua: interim opiniones & hypotheses suas *Paulo* autori affingere, & ingeniorum delirantium figmenta tam venerandi nominis autoritate præmunita commendare non verentur. Hujus inscitiae vel audaciæ singularis exempla quæritis? in promptu sane illa neque longe petenda: in hac ipsa, cuius portiunculam explicandam suscepi, sacræ scripturæ pagina insigne documentum exhibetur. Sic enim paulo infra *πάτερα τοῦ οὐρανοῦ Φανερον γένηται* η γαρ ιμερα οὐλωσε
 οὐλε εν πορι αποκαλυπτεται, καη πάτερ τοῦ οὐρανοῦ οὐται

to me dominare. Quis non videt ignem hunc (qualisunque demum fuerit) re ipsa esse exploratorium? dein explorationis hujusce in utramque partem effectus memorantur diversi sc. alter μισθίον λαρύγγεα, alter vero ζημιαθησεα indigitatur denique salutis periclitatio, & evasio sane difficultis: αὐτος δε σωθησε), ετως δε ὡς οὐδε πυρος non aliud patitur verborum ipsa vis & sententiae ratio. Quid autem religiosi isti interpretes? verba hæc ita detorquent & pervertunt, ut ex iis, cum aliunde astrui non posset, ignis sui purgatorii demonstrationem eliciant. Miremini magis vel indignemini interpretationem videntes tam absurdam & incongruam, tam à communi omnium sensu, & Apostoli mente prorsus abhorrentem?

Quoniam vero in Doctores hosce scholasticos incidimus, pauca quædam, nec à re nostra quidem aliena, ulterius de iis in transcursu animadvertere libet; quoties enim illorum mores, επιτηδεια κατα των τολμηματα, dominationem, adulacionem, fallacias, & immania illa, quæ ad rem publicam Christianam ex hoc fonte derivata fluxerint, damna recolo & dedecora, toties infamem illum Pseudoprophetarum gregem, intueri videor, quorum vanitatem & nequitiam ab Hieremia passim & Ezekiel derisam, reprehensam, atque prostratam agnoscimus. En horum & illorum pias fraudes populique ultro decepti damnum irreparabile! Hi pariter concionibus & commentationibus suis autoritatem divinam prætendebant: scilicet nomen Domini præmissum dictis fidem quasi imperatam fecit: at vero illa ipsa dicta non Domini Jehovæ mentem exposuerunt, sed

sed Pseudoprophatarum artificium: nempe illis religio plane erat ea, quæ peccanti populo imminabant, mala pronuntiare; — acerba autem & ingrata omnia dissimulare sedulo — bona omnia dicere — *pacem, pacem,* — in periculis securitatem polliceri, & verborum lenociniis gratiam popularem conciliare, Hæ illis erant artes; hinc quæstus multo uberrimus. Hoc intuens ut rem plane miram atque horribilem de iis sic loquitur *Hieremias*, “Prophetæ vaticinantur mendacia & “sacerdotes applaudunt, & eorum ope domi-“nantur; populus interea deceptus sibi placet & “errore gaudet suo. Quorsum vero hæc tendunt “omnia, nisi ad reipublicæ perniciem?

Quis non hæc jure crediderit ad *Pontificorum* causam apte translata pertinere, & eorum politiam Ecclesiasticam hac descriptione compendiaria quodammodo prophetice designari?

At vero *Ezekiel* hac de re multo fusius atque disertius verba facit; quæ quidem ideo à me & quidem libentius commemorantur, quia hanc ipsam Allegoriam nostram ab arte Architectonica desumptam exhibit: sic enim Ille de Pseudoprophatarum artibus “aliquis murum exædi-“ficat: eundem vero alter cæmento male præ-“parato illinit: triumphant interim artifices: “applaudit populus.” — At exitum rei videte: repente coeli *quasi* irati armamentaria ad oppugnationem expromuntur: ventorum pluviarumque tempestas ingruit: illicet in artificum opprobrium populique consternationem murus corruit. Tum circumstantium aliquis forte sic ruinis insultans: “ubi nunc ille quem admirabimini mu-“rus?

“rus? ubi nunc & Illi, qui in eo extruendo & “illinendo operam posuerunt inanem?” Hæc Ille de Pseudoprophetis: quorum sane ad rem nostram neque inepta neque difficilis videtur translatio. Exsurgit scilicet in Ecclesia aliquis forsan præ cæteris Doctor arrogans & ambitiosus, ædificandi mire cupidus, magna quædam pollitus, forsan etiam & ausus. Rem adeo novam quandam & speciosam aggreditur; non sane, ut noster ille ὁ οὐρανοῦ αρχὴν τετωνεὶς, de fundamento imprimis recte ponendo sollicitus, sed de minutis quibusdam elaborandis, sed ornamenta speciemque externam curans unice, famæ nimirum suæ gratiæque popularis studiosus, vanæ spei structuram molitur, & forte murum extruit, ambitiosus monumentum suæ: alius deinde atque alius accedit operum adjutor atque particeps, extructum illinit ornatque, laudisque tantæ confortio gaudet. Verum quid hoc tandem rei est? Deum mihi videre videor aliquando fraudis ultorem indignari, irarum turbines prorumpere, opificium simul & opifices dissipari, prosterni. Atque ita demum perit ille mendax Pseudopropheta; populique vana spes omnis intercisa, veritas prophætica, tanquam miraculis illustrata, præsentem testatur Deum.

Nonne ad Pseudoprophetas *Pontificios* illos quorum modo memini, hæc ipsa parce detorta pertinere intelligitis? ad illos, quorum piæ fraudes hac in imagine descriptæ exhibentur? Quis nescit in Ecclesia Romana jam olim extitisse viros, qui in religione administranda rebus novis studuerunt, qui præter fundamentum ab Apostolo

tolo solerter positum aliquid etiam de suo extruere cupierunt: extitisse itidem alios qui nova haec avide arripuerunt omni studio excolenda & ornanda: “alter ædificavit murum & alter cæmen-
 “to male præparato illevit:” extiterunt, inquam, viri ingenio simul & audacia singulari, qui in religione philosophantes effrænem quandam licentiam sibi indulserunt, atque hypotheses quasdam novas plane & inauditas elicuerunt, miro sane artificio elaboratas & contextas: extiterunt itidem alii, qui easdem opera omni tum defendendas tum illustrandas susciperent. Ut cæteros taceam recognoscite mecum, unum instar omnium, hâc in parte principem virum, *Petrum Lombardum*. Ecquis quid ille effecerit rogat? novam prosector Ille in schola Christiana philosophandi artem excogitavit: dogmatum theologicorum minutias mira subtilitate investigavit, quæstiones & conclusiones novas elicuit — theologiae demum summam in sententias quasdam præcipuas collectam digessit, ex eo ipso apud posteros nomen memorabile adeptus *Magister Sententiarum*: quid deinde porro? hominis celeberrimi fama alios itidem in laudis tantæ æmulationem impulit, & quem ille extruxerat, murum opifices alii atque alii sedulo sibi illinendum & decorandum sumpserunt; siquidem Ille tantam ex eo gloriam consecutus fuerit quod disperfa theologiae dogmata ad systema quoddam artificiosum revocaverit, erat sane in quo & sibi non frustra esse elaborandum viderent: imo quidem plerique satis habuerunt in secundis subsistere, & Magistri talis vestigia servili quodam studio prosequi

sequi: imo vero præclarius atque *θεολογωτερον* vi-
 debatur illius sententias, quam sacras scripturas
 interpretari & commentariis illustrare: quasi ni-
 hil ille prorsus in theologia nesciret qui *Lombar-*
dum intelligeret. Hinc in saeculis istis obscuriori-
 bus nata hominum scholasticorum gens, qui, &
 otio, quo nimium abundabant, & acri ingenio
 male usi, id potissimum egerunt ut hypotheses
 quasdam insuper procuderent novas, in omni ge-
 nere difficiles elaborarent nugas, subtilitates quas-
 libet efficerent subtiliores, metaphysicarum deni-
 que argutiarum laude magistrum suum supera-
 rent, atque adeo disputationum materiem plane
 infinitam, in quibus facultas sua Dialectica non
 sine gloria quadam specie exercitari poterat, pro
 libidine sua ad fastidium usque pepererunt. Vi-
 dimus in scirpo quolibet nodum ab ipsis quæri,
 in dubium fere omnia vocari, aut distinctionibus
 & distinctionculis ita minutatim resecari, ut nihil
 prorsus solidi sit relictum: nec aliud quidquam
 quam inanes quasdam *λογομαχιας* agitari, *αιρετις*
λογοτεχνιας μαλλον η οικεδομιαν θεων την εν πιστι.
 Interea vero haud leve detrimentum accepit res
 publica Christiana: Doctores isti ad ingenii sui,
 qualemque demum fuerit, ostentationem potius
 quam populi utilitatem sua omnia referebant, de
 magistri sui quam de Apostoli mente soliti dili-
 gentius querere & vehementius disputare. Quis
 non interim de Christianorum hominum condi-
 tione misera querelam attulerit justissimam, cum
 viderit sacræ paginae studia omnino negligi, &
 simplicitatem Evangelicam pravo hoc disputandi
 artificio corrumpi, & dogmata demum theologiæ

fundamentalia illorum commentationibus ita detorqueri & immutari, ut plane ἐπερον εὐαγγελιον invenisse viderentur? — Religionis certe systema quod illorum scripta exhibent recte dixerit non tam *Christianum*, quam *Scholasticum*.

En, Pontificii, veram gentis vestræ originem! non ab Apostolorum autoritate veneranda, non à primævorum patrum simplicitate, sed ab ipsis patribus recentioribus *scholasticis*, sed à Dialecticis ipsis veteratoribus petendam. E scholis, ex ista fraudum omnium officina in Ecclesiam tot nova dogmatum incredibilium monstrâ prodierunt: hinc superstitionum in genere diverso operosa farrago invecta, & ea demum Corruptelarum immanitas, ut Ecclesia *Romana*, cum structuras totidem abnormes ὡδὶα θεμελιον τον καταφθον, ὃς εἰν *Ιησος Χριστος*, in excelsum eduxerit, magnitudine laboret sua, & propediem ruinas minitetur.

Hæc recolens præterita (arrogantiae & temeritatis *Romanae* documenta plane singularia) & in futurum simul prospiciens quorsum tendat illa hominum animis insita ambitio, illa nova quædam excogitandi placens gloriola, & religionis Christianæ fundamento jam olim posito aliquid insuper de suo astruendi cupiditas; hæc, inquam, recolens quis non videt, quam opportuna imo etiam quam necessaria fuerit illa, quam laudamus, hic ab Apostolo cautio interjecta, ἔχασος δι βλεπετω τως εποικεδομει.

Hæc habui quæ dicerem

I De fundamento hoc *Paulino* — quale illud sit, & quousque pateat:

- 2 De *superstructura*, sive de diversis Theologiæ dogmatibus quæ fundamento huic astruantur :
- 3 De cautelæ, quam hâc in parte adhibendam censet Apostolus, ratione.
- 4 Supereft postremo dictorum ad usus Theologicos applicatio deducenda.

Ecquid vero nobis, Fratres reverendi, de hac re gravissima cogitantibus recurrit prius potiusve, quam id ipsum, quod in *Pauli* præceptis & exemplo continetur, documentum? quo nihil sane ad officiorum designationem plenius, nihil ad virtutum incitamenta efficacius? hoc potissimum intuens Evangelista Christianus intelligat in quo sibi sit elaborandum, & quomodo; & quid demum ὁ ἀρχιτεκτῶν præstare debeat.

Jam vero qualis illa est Architecti, quæ nobis imitanda proponitur, solertia? non difficilis sane illa & operosa, sed facile parabilis, simplex, & aperta, &c, quæ exigit non tam ingenii acumen & celeritatem, quam artificis fidem atque diligentiam. Hanc à se fuisse non frustra præstitam *Paulus* testatur; verum ita, ut *Corinthiorum* suorum spem fefellisse videretur. Expectarunt forsan illi eximum quoddam artis Architectonicæ monumentum: ædificii genus novum quoddam & singulare, columnas saltem & capitula vere *Corinthiaca*, speciemque demum ornamentorum novam omni artificio elaboratam: at Ille nihil tale quidquam moliri, sed in fundamento recte ponendo curam omnem impendere, — ædificii ichnographiam describere — ad usum, non ornatum, ad stabilitatem, non splendorem omnia

referre — artis demum humanæ, quæ in hoc opere adhiberi poterant, instrumenta negligere & contemnere — hæ illi erant artes, hæc solertia Architectonicæ laus singularis. Veritas nempe Christiana sua se dignitate commendat & tuetur, nec aliunde petita desiderat ulla vel subsidia vel ornamenta : privati cujuslibet ingenii lusum vel ostentationem simplicitas Evangelica non recipit patiturve : eloquentiæ commendatio Dei verbo nunquam deerit : nec philosophiæ humanæ locus erit ullus, ubi sapientiæ divinæ demonstratio exhibetur : οὐ το μαρον τα Θεον οφελεον ταν αιθριων εστ, και το αδενες τα Θεον ιχνοποιον ταν αιθριων εστ.

Jam vero quam periculosem sit à recti norma discedere, ipsi rerum exitus satis docent. Non ibi subsistunt exempla, ubi cæperunt ; sed latius evagandi viam sibi faciunt : error errorem usque parit, & progrediendo vires acquirit ; & quo longior à tramite præscripto fuerit deflexio, eo difficilior regressio. Hujus rei, cætera si deessent, documenta satis manifesta præbent in Ecclesia hi ipsi novatores Architecti, quos, cum extra fundamenti hujuscem *Paulini* ichnographiam aliquid de suo ausi fuerint astruere, toties in schismata imo aliquando & hæreses fædissimas incidisse vidi.

Quin redite mecum in prima Ecclesiæ nascientis tempora, & ab ætate Apostolica ad Concilium usque *Tridentinum* progressi, schismatum, hæresium, &c, quotquot usquam extiterint Christiano nomine indigna, malorum omnium causam investigate : quam vero aliam reperietis quam hanc ipsam, quam sibi adversantem *Paulus* experiebatur,

periebatur, hominum in Ecclesia rebus novis studentium pravam ambitionem atque arrogatiā? scilicet extiterunt usque alii atque alii Doctores, qui, ultra quod sacræ scripturæ docebant, præclarus quiddam sapere se confisi, dogmata protulerunt nova; & quidem ea, quæ non minus à se invicem, quam à veritate Evangelica, discrepabant. Miremini forsitan cur futilia hæc & inepta tanto cum ardore animi & æmulatione tueantur venditentque; nempe ideo, ut ex ipsa contentionis vehementia iis accedat aliqua dignitatis species: ideo tam acriter defendunt, non quia Evangelica, sed quia *nova* & *sua*: neque sane tam Christi ministri & Apostolorum aſſeclæ, quam novi alicujus systematis autores, atque hujus vel illius ſectæ principes audire volunt.

Incredibile eſt dictu, quam animis hominum furtim ſe inſinuet hæc gloriolæ cupiditas, & à recto in devium transversos abripiat! nempe à vulgo ſecerni — prætereuntium dīgo monstrari — & audire Doctor ille *subtilis*, — *irrefragabilis*, — *Angelicus*, — hoc illud eſt quod vitale putant, quod ambitiosiſſime affectant. — Inter Ecclesiſticos eminere, — & occupare πεωτοναθεοριας εν ταις ονταγωγαις κατ' ιαλεισθαι υπο των ανθρωπων Ραββι, Ραββι, — hoc illud eſt, — η των Φαριſαιων ζυμη illa morum corruptela universalis; etenim μητρα ζυμη ολον το Φιραμα ζυμων haud temere ju- dicabitis à me Ecclefia Romanae clerum præ cæ- teris hac imagine designari: & profecto quicquid eſt in moribus *Pharisaicum* id omne κατ' εξοχη illis jure tribuimus. Nempe Illi ſimiliter ficta pietatis ſpecie & præclarū alicujus nominis auto- ritate

ritate se timentur, plebisque deceptæ affectibus & judiciis dominantur. At vero desinant interim Ecclesiæ *Anglicanæ* varia dissensionum & sectarum genera in opprobrium objicere, idem illi, qui ultro & quidem ambitiose in sectas discedunt innumerabiles, hujus aut illius magistri in verba protinus jurare addicti. Videte enim Ordinum diversorum atque societatum inter se dissidentium κακογηλιαν æmulationem atque invidiam: tam vehemens agitatur partium suarum studium & propugnatio, adversarum tam maligna oppugnatio, ut hi homines non tam *Christo* quam *Dominico*, *Francisco* aut *Benedicto* nomen dedisse videantur; atque adeo *Dominicani*, *Franciscani*, *Benedictini* appellari gaudent, & quidvis potius quam *Christiani*. Profecto suæ quisque Hetæriæ historiam, regulas & instituta accuratius explorata habet & cognita, quam *Evangelii* & Ecclesiæ *Christianæ*: imo & potius habet sectæ suæ famam tueri & amplificare, quam fidem *Christianam* docere & propagare, cum ex eo pietatis laudem multo ubiorem fructumque sit percepturus. At vero *Christus* ambitionem hanc *Pharisaicam*, discipulis suis plane indignam, castigat sic admonens, ὑμεις δε μη κληθητε Ραββι. Ραββι εις γαρ εστιν ὑμων καθηγητης ὁ Χριστος. πινετε δε ὑμεις αδιλφοι εστε. eodem spectat & illa *Pauli* adversus *Corinthios* expositatio, οἵτινι γαρ λεγον τις εγω ειμι Παυλος, εγω δε Απολλω, ρουσι σαρκικοι εστε; hæc ipsa partium studia atque diffidia arguunt nondum esse vos re ipsa *Christianos*. Jam vero si Apostolorum nomine ad sectæ alicujus principatum occupandum abuti non liceat, certe multo minus aliorum

aliorum quorumcunque; & eorum præsertim, quorum nullum plane erat in Ecclesia nomen vel autoritas.

Ex dictis intelligi potest quid effecerit, & quid malorum Ecclesiæ minitetur illa Theologorum ut ita dicam Empiricorum ambitio & protervia. Infinitum pene foret opinionum monstram diversa recensere; totidem profecto per vicacie vel imbecillitatis humanæ monumenta! Satius erit eadem nobis velut documenta totidem adhibere εἰς τὸ μη εὐαγγελικὸν επιγραπτας κακῶν, καθὼς κακοὶ επιγραπτοί ut nempe haud frustra admoniti fundamento jam posito constanter insistamus, nec ultra pro libidine aut inanis gloriolæ studio novi quidquam moliamur.

Quoniam vero in hanc materiem incidimus, nefas sane foret istud hominum genus incautatum præterire, quos à Christo præ cæteris qui buscunque damnatos fuisse comperimus: & eo præsertim nomine, quod legi Mosaicæ atque Prophetis, quod fundamento illi, quod Deus ipse posuerat, immane quantum de suo astruxerint: illos, inquam, traditionum humanarum primævos fabricatores, *Phariseos*; qui quidem ideo à me libentius commemorantur, quia in horum hominum historia Pontificiorum πολιτεια, confilia, mores & instituta ὡς εν πνπω apte satis descripta exhibentur: & illa quidem ad duo capita præcipua, quæ censura Christi sæpius notavit, revocanda: scilicet in moribus ὑποχρισιν & simulationem, in cultu divino εθελοθρησκειαν & superstitionem. In hoc certe utriusque consentire vide-

videbantur, nempe ut ingenii sui figmentis, sive
 majorum traditionibus, plus gratiæ atque auto-
 ritatis tribuerent, quam legibus divinis. Utrique
 in religionis suæ systemate concinnando structuræ
 genus quoddam novum affectabant, sed illud
 plane incongruum & à re subjecta alienum: in
constructionis modo simplicitatem præscriptam neg-
 ligebant, suo potius arbitrio & fastidiis, quam
 judicio divino obsecuti: neque minus in *materia*
deleti peccabant: materiem certe astruxisse vi-
 dentur neque firmam satis neque pretiosam: ξυ-
 λον, χαρτον, καλαμον, materiem, nequid gravius
 dicam, non inutilem modo & ineptam, sed e-
 tiam pravam atque damnosam. De utrisque in-
 ter se collatis examen accuratius qui instituerit,
 miram profecto omni in parte institutionum simi-
 litudinem & analogiam imo etiam & criminum
 cognitionem agnoscat; & quidem jure credide-
 rit, quæ à Christo de *Pbarisæis* passim dicta vi-
 derit, ea pariter ad *Pontificiorum causam perti-*
nere, & ad eosdem quoque censurarum, quæ de-
 nuntiantur, rationem pertinere. Ονας γάρ, Γραμ-
 ματεις, καὶ φαρισαιοι! frustra vobis, hypocritæ,
 pietatis laudem arrogatis, qui præ traditionum
 humanarum studio Dei ipsius mandata contem-
 nere non veremini. Christo sic testante: ματη-
 δε με σεβοντας διδασκοντες διδασκαλιας επαλιμην αν-
 θρακιαν. Quisquis adeo religionem puram atque
 genuinam tueri velit, id ipsum, quod discipulos
 suos admonens Christus præcepit, sibi dictum
 putet; αεροσχειν εστω απο ζυμης των φαρισαιων,
 οτις εστιν οποκριτις. Οντως μηδενι την επαλιμην

Interim

Interim caveat Architectus noster Christianus nequid in se admittat, quod in moribus alienis non frustra reprehenderit. *Βλέπετε τώς εποικοδόμεις* adeoque illud imprimis videat, quod & cogitanti ulti res ipsa suggerit, videat *quale* illud sit fundamentum cui aliquid de suo astrui velit: *Ἵμελον τον κειμήλον, ὃς εστιν ἡγούμενος Χριστός.* En illo ipso in nomine quod est documentorum instar omnium! hoc intuens nihil prorsus autore Christo indignum astruere audebit, nec puritatem Evangelicam materiæ extrinsecus inducetæ sordibus contaminare. Nihil aut de alieno aut de suo, tanquam à Christo præceptum, obtrudere sustinebit. Quid autem? *Dei Legatus* ut de suo quidquam affingat, & pro divinis dogmata ingrat sua? — at hoc est læsæ majestatis crimen. — An vero Evangelii doctrinam simplicem & genuinam Interpres & Præco dissimulat, vel detortam hypothesi cuidam novæ inservire jubet? — at hoc est improbitatis & perfidiz: — an vero denique nomen memorabile quærit famamque factæ alicujus Fundator five Princeps? — at hoc est pravæ ambitionis atque arrogantiæ. Quid ergo restat? nempe ut, quod muneric publici ratio exigit, id præstet sedulo; ut, quicquid à Deo revelatum sacræ scripturæ exhibent, id omnino fideliter annunciet, neque simulans quidquam neque dissimulans, voluntatis divinæ minister, non famæ nomibidini serviens suæ.

Postremo, ne non Architectus noster de dogmatum vere Christianorum structura satis sibi caveat, illud insuper intelligat non omnino aliud fundamentum ponî posse *Ἄρχετε τον κειμήλον;* nec

salutis obtinendæ conditiones alias proponi, quam quas in Evangelio propositas viderit. Quid enim? Deus ut sibi contradicat? non profecto isthoc patitur immutabilitas divina: μη οὐσιοῦ! οὐδὲ Θεος αληθῆς, πᾶς δὲ αὐθρώπος ψευστής. Sciat adeo systema hoc Evangelicum τῆς πίστεως τῆς ἀπόστολος τοῖς αγνοῖς mutari non posse. Quamobrem nihil dogmatum novorum struere, nihil tanquam ad salutem necessarium, præcipere audeat, quod Deus non præceperit. Quid enim aliud hoc est quam θεμέλιον ἀλλον θενα?

Quin mecum recolat quid, ad *Galatas* hac ipsa de re scribens, *Paulus* statuerit. Cum enim ē *Phariseorum* gente Pseudapostolus nescio quis, inter *Galatas* versatus, circumcisionis jam abrogatæ rituumque Mosaicorum necessitatem astringeret, quid *Paulus* contra? ille hanc temeritatem vel impudentiam hominis ita oppugnat, & castigat, ut Illius, qui adeo non rem aliquam *adiaphoram* imperaret, ut plane ἐπερον εὐαγγελιον ipsius annuntiare, atque το Χριστὸν εὐαγγελιον μεταστρέψαι videretur. Sic enim cum vehementia quadam indignans obtestatur: αλλ', εαν καὶ ἡμεῖς η αγγελοῦ εἰς χράντε εὐαγγελιζόμενοι ὑμῖν, παρ' οὐ εὐαγγελισαμεδε τοις ὑμῖν, αναθέμα εἶσαν ως προειρημένον καὶ αὐτὸν παλιν λέγον, εἰ τοις ὑμας εὐαγγελιζόμενοι παρ' οὐ παρελαβότες, αναθέμα εἶσαν. Hæc recolens quis non sacra quadam formidine imbutus Evangelium reverebitur, ut Dei ipsius vocem? quanta est illius dignitas & το αὐτοῦ, cui tanta non autoritas modo, sed etiam immutabilitas tribuitur? quanta in eo perfectio-
nis laus, cui nihil addi possit vel imminui? —

fi vel Apostolus vel Angelus quidquam immutare ausit; *avardia eti.* —

Audite hæc, *Pontificii*; perhorrescite, Patres *Tridentini*, qui omnipotentiam quandam vobis arrogastis, qualem neque Apostolorum neque Angelorum quisquam affectare ausit: ad vos, ad vos, inquam, censuræ ratio communis spectat. Quid enim? non alia profecto vestra est, quam illorum, quos *Paulus* hic tam acriter oppugnat, *Pseudapostolorum* causa. Quid enim illi? non aperte fundamenta posita subruere & evertere, non fidem in *Jesu Christo* miraculis confirmatam labefactare aut deserere velle — non *Evangelii* dogmatis palam refragari & adversari; quid ergo? nova quædam invehere & astruere — per se, & ultra quod erat scriptum aut præceptum sapere, ritus atque dogmata, quæ *Christus* neutiquam præscripserat, tanquam ad salutem necessaria fratribus Christianis imperare non vabantur. Quid interim vos? id profecto ipsum, quod in *Pseudapostolis* hisce damnatum videtis. Quin rem ipsam mecum perpendite. Scilicet *op-
todoxias* pristinæ famam, fidemque Christianam *triu amicis* *ad godotheos* puram adhuc & intaminatam conservare videmini, atque adeo tria illa, quæ *nat' eozonu* symbola vocantur, usu publico recepta comprobatis — verum interea quid hoc rei est? quid duodecim insuper articulos quasi furtim subtextitis, novos certe illos & in Ecclesia Christiana inauditos, ambiguos ut plurimum & fallaces, quosdam facie aperta mendaces, omnes in hominum scholasticorum officinis natos, ab Apostolicis vero præmissis prorsus alienos & ab-

horrentes. Cur cœlum terræ, &c divinis mere humana commiscetis nullo autoritatum habito discrimine.

Libros porro sacræ scripturæ Canonicos jam olim receptos ut fidei morumque regulam admittitis. Quid ultra desideratis? cur autem libros *Apocryphos* in hoc *χριστιανικόν θεοποιόν* consortium obtruditis? &c, ut ita dicam, præter fas æquumque hosce *ζεντόνες καὶ μετόνες* quasi civitate donatos pari cum civibus conscriptis jure & autoritate in republica versari jubetis? cur sacræ scripturæ perfectionem verbis astruere videmini; at re ipsa plane tollitis? quid enim aliud agitis qui traditiones humanas non in subsidium modo, sed etiam in imperii societatem quandam vocatis? traditiones, non vere Apostolicas, sed indefinite ecclesiasticas, spuriæ & incertæ originis, sed ingenii scholastici figmenta vel monachorum delirantium somnia, cur inquam eas, perinde ac sacras scripturas, pari pietatis affectu suscipitis & veneramini? *καὶ ὑμιν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι παντοτε τίς εντολὴ τοῦ Θεοῦ οὐλα τίς αὐθεντοῦ ὑμῶν!* quod vero est longe atrocissimum, cur hæc omnia à Christo certe neutiquam instituta aut præcepta, tanquam fundamentalia & ad salutem necessaria, omnino omnibus observanda præcipitis? cur porro in autoritatis ecclesiasticæ opprobrium dissentientes quoscunque anathemate vestro, quasi fulmine divino, ferire non dubitatis? Jam vero videte quid hoc sit aliud, quam illud ipsum arrogantiaz & impietatis crimen, cui *Paulus* hoc anathema suum denuntiatum inflxit. *Pseudapostoli* scilicet isti, quibuscum illi res erat, Ecclesia pacem

pacem perturbarunt, λεπτοίς εἰ μη τοῖς πεποιηθεῖ τοῖς
 θεοῖς μωροῖς καὶ δικαιοῖς σωζονται· similiter & vos:
 "siquis consuetudines, ritus, instituta, dogmata
 "ab Ecclesia Romana, præcipue à sacra Synodo
 "Tridentina tradita definita declarata non indu-
 "bitanter recipit & profitetur, anathema sit."
 Videte, inquam, hæc audacia vestra quorsum e-
 vadat: cavete vobis, Pseudapostoli, similium
 proflus, quibus & *Galatæ* illi, & criminum &
 pænarum cognatione constricti, & quorum facta
 imitamini, eorum exitus perhorrescite. Vos tra-
 ditionum humanarum fabricatores atque vindices,
 legum vero divinarum contemptores, cavete vo-
 bis, *Scribæ* & *Pharisei*, & anathematis divini
 non brutum fulmen extimescite: cavete demum
 vobis, in Architectonica hac nostra officiosi no-
 vatores, ne, quod ævi sui Pseudoprophetis *Eze-
 kiel* denuntiavit, idem quoque vobis pro merito
 damnum atque dedecus inferatur, ne ædificii in-
 auspicato constructi in capita vestra ruinæ ali-
 quando devolvantur.

Postremo, quod ad rem nostram proprius spec-
 tat, licet vobiscum pauca quædam expostulate.
 Scilicet fundamentum aliud præter Jesum Chris-
 tum omnino nullum agnoscitis: itane vero? &
 quidem bona fide? — quid ergo Angelorum —
 Beatæ Virginis, & Sanctorum merita & inter-
 cessiones in subsidium vocatis? cur in precatio-
 nibus vestris auditur crebrior ad Beatam Virgi-
 nem, quam ad Deum ipsum appellatio? quid
 autem? num in alio quopiam fiduciam ponitis,
 quam in Jesu Christo, qui est & unus & solus
 Mediator & Intercessor, εἰς μεστῆς Θεος καὶ αὐτοῦ

πος αὐθόραμς Χριστος Ιησος; at vero hoc est revera Θεμελιον αλλον θειαν τον καιματον ος εστιν Ιησος ο Χριστος. Profecto hoc ipsum agitis, aut nihil: pietas vestra certe aut inepta prorsus est aut impia. Fundamento saltem, quod maxime est alienum, astruitis Architecti arrogantes & imperiti: &, quod verbis prædicare videmini, re ipsa tollitis. At intelligite interim quantum à vobis nullo jure Sanctorum meritis tribuitur, tantum de Christi meritis & dignitate detrahi; in quantum denique à fundamento jam posito disceditis, in tantum de salute vestra periclitari.

Pontificiorum causa qualis fuerit satis esse à me commonistratum opinor: jam vero nostra qualis sit, & quid à nobis sit præstandum, vide te. Imprimis adeo id ipsum videte quod Ecclesiæ Reformatæ ratio ipsa suggerit, nempe ut, quod à Pontificiis improbe factum damnavimus, illud ipsi neque facere neque tolerari velimus. Ergo! Illi fundamento jam posito materiam non ineptam modo & inutilem, sed etiam vitiosam, ξυλον, χαρτον, καλαμιν, ausi fuerint astruere, imo etiam hæc incongrua & extra-fundamentalia pro fundamentalibus & ad salutem necessariis præcipere & imperare? En! quam sibi quisque adhibeat, cautionem! εινασος βλεπετω πως επαινοδουει & ex eorum erroribus vitiisque perspectis sapientiae atque virtutum documenta depromat. Ne vero hac in parte nimium audeamus, videte porro quid à Legislatoribus Ecclesiasticis nostris cautum sit atque constitutum. Sic enim Articulo sexto definitum legimus “sacra scriptura con-“tinet omnia quæ ad salutem sunt necessaria, ita “ut

“ut quicquid in ea nec legitur nec inde probari potest, non sit à quopiam exigendum, ut tanquam articulus fidei credatur, aut ad salutis necessitatem requiri putetur.” Quis non jure prædicet Ecclesiæ *Anglicanæ* æquitatem & temperantiam, quæ non, quod *Romana* facit, sibi imperii prærogativam quandam arrogat, sed dogmatum omnium examen ad *sacræ scripturæ* autoritatem, non ad tribunal quodvis *humanum*, referri jubet? qualis enim hic adhibetur in fidei articulis constituendis sollicitudo religiosa, in definiendis simplicitas, in obsequio exigendo lenitas & moderatio? Autoritatem quidem Ecclesiasticam libenter agnoscimus, at certis limitibus circumscriptam, at legibus divinis subservientem; at eam, quæ nihil novi de suo astruere, sed quæ jam constituta tueri velit & vindicare. Longe profecto absumus ab affectatæ dominationis & tyrannidis Ecclesiasticæ crimine; adeo non ~~κακοκυριεύοντες της τοιχείως υποστών~~, ut etiam justæ autoritatis ecclesiasticæ nervos succidi & præfidia labefactari jure queramur. Verum adversa ex parte periculum imminere video certius graviusque: vereor enim ne, qua in re difficile est modum tenere, in ea homines privati libertate concessâ abutantur; vereor nequid nimis audeat illa in religione rebus novis studentium licentia, ne forte Doctores quilibet dogmata quælibet pro libidine astruant, atque adeo in Ecclesia turbæ quædam atque dissidia excitentur. Tyrannidis sane Pontificiæ jugum excussum: est profecto hac in parte quod ipsi nobis gratulemur. At vereor ne forte in vitium gloria hæc libertas excidat:

cидат: & privilegii invidendi abusus nobis vici-
 sim in opprobrium à Pontificiis objiciatur. Sec-
 tarum fere omnium monstra impune grassantur:
 αναγκη γαρ εστιν ελθειν τη σκανδαλα· ευην
 συναντησαντας εις τη θερινης· neque sane est dissi-
 mulandum permulta Protestantium nomine præ-
 tenso defendi, nomine Christiano prorsus indig-
 na, privatorum hominum petulantiae nimium
 concedi, autoritatis publicae reverentiam imminui,
 verborum contortione legum vim eludi, &c, ut
 ita dicam, intolerabilia quædam tolerari. Omnes
 profecto omnia sibi licere putant, & præclarum
 quiddam esse à præscripto dissentire, ita ut in
 causæ ejusdem defensione versantes pro jure quic-
 que suo plane repugnantia statuant. Nullibi
 gentium quam apud nos in scriptis, perinde ac
 moribus, plus licentiae conspici posse reor. Est
 genus hominum qui in omni re rationis humanæ
 viribus ita confidunt, ut gratiæ divinæ nihil om-
 nino tribuendum censeant: est itidem aliud ho-
 minum genus qui Charismata sua nescio quæ
 Christiana ita jactitant, ut humanæ quicquid est
 industriae virtutumque moralium penitus extin-
 guant. Quidam porro in religione tam fidenter
 & argute philosophari amant, ut esse se Christianos
 vix meminerint. Alii contra Christi jugum
 exhibent ita intolerabile, ut humanitatis prorsus
 oblitus videantur; ut Evangelii non nisi terricula-
 menta objiciant, atque adeo meticulosos ad des-
 perationem adigant. Quidam religionis mysteria
 plane nulla in rationis suæ opprobrium admitti
 patiuntur. Alii contra in re quavis simplici
 mysteria

mysteria explicantur, in litera quavis argutantur neque *Pauli* ulla magis quam ~~in~~ duorum curant & admirantur.

Quod si hominum audaciæ accesserit insuper acumen criticum, — tum demum conjecturis atque censuris quis modus aut pudor? veritatum argumenta, jam diu probata, illico exolescunt, nova quædam & paradoxa procuduntur; novæ porro excogitantur hypotheses: &c, ne non aliquis agitetur ingenii lusus, sacræ forsan historiæ hæc vel illa pars in allegoriam transit evanida. — Non est quod plura commemorem: illud potius optandum restat, ut aliqua interim autoritatis divinæ reverentia intercederet quæ sollicitudinem religiosam incutere, & licentiam evagantem refrænare & moderari & saltem intra fundamenti *Paulini* limites continere posset; ita ut nihil veritati Evangelicæ minus consentaneum, aut Christo autore quovis modo indignum astruatur. Libertatem illam, in quam Christus nos vindicavit, prout Christianos, & quidem reformatos, decet, animose asserimus & tuemur; ita tamen, ut Beati *Petri* admonitionem de hac ipsa re nobis adhibeamus: *ως ελευθερος και μη ως επικαλυμμα, εχοντες της κακιας την ελευθεριαν, αλλ’ ως δελοι Θεος δελοι Θεος!* hoc illud est, quod verum humilitatis sensum animo ingeneret, & servitutis honestæ conditionem commonistret, doceatque non ambitioni, non libidini privatæ, sed Dei imperantis voluntati esse obsequendum. Ecquis audit minister Dei? *ὑπηρετης Χριστου και οικονομος μυστηρiorum των Θεων?* revereatur tanti nominis *το αξιωμα;* verum simul ministerii difficultatem perpendat; hoc tamen

men interea meminerit, ο δε λοιπον ζητειν ει τοις
μυστοις, ινα τισος ευρεθη. Scilicet in eo exigitur
non tam ingenii vigor & acumen; quam indust-
ria & integritas, cum dogmata annunciet non
sua, sed divina.

Ad nos postremo, Reverendi Fratres, quot-
quot ει τη οικοδομη Θεων in Ecclesia Christi admi-
nistranda versamur, admonitionis Apostolicæ de-
ducitur applicatio. Diverso quidem in genere
operas conferimus, οντωποι της Θεων; & pro suo
quisque ingenio structuram quandam Theologi-
cam meditamus: εκάστος δε βλέπετω των εποικοδο-
μην, nequid, prout jam diximus, extra lineas
præscriptas molliatur, sed ut materia congrua sit
& homogenea, atque adeo ex omni parte super-
structura fundamento respondeat.

Ergone τοις θεμελιον τον κειμενον non aliud
omnino quidquam ponendum restat? ex eo in-
telligi potest in qua potissimum materia præcep-
tiones atque conciones nostræ versari debent: in
ea nempe, quæ immediate aut mediate ad hu-
mani generis per Jesum Christum redemptionem
refertur. Hæc Doctrina fundamentalis locum
certe primum præcipuumque sibi vendicat, cum
nihil ad rem nostram proprius spectet, quam id
ipsum, in quo solo salutis æternæ spes omnis
continetur; adeoque nihil prius potiusve audi-
tum animis instillandum esse videtur & incul-
candum. At vero hypotheses in Theologia no-
vas & curiosas excogitare, — disquisitiones meta-
physicas ventilare — Philosophiæ mete moralis,
& quæ à fide in Jesu Christo penitus est sejuncta,
systemata speciosa adornare, denique omnia ad
ingenii

ingenii aut eruditionis ostentationem potius quam ad Ecclesiae utilitatem & ~~omodum~~ comparare — quid hoc esse dicam? aliquid forsan, in quo philosophi cuiusdam *Graci* aut *Oratoris Romani* laus cernitur, at certe Theologo & Evangelista *Christiano* prorius indignum; à *Pauli* certe præceptis & exemplo abhorrens. Nihil ille tale *Corinthiis* suis, utcunq; *cupientibus*, indulxit, quod ab Evangelii simplicitate alienum esse sensit, *εἰς καθημερινὴν λογικὴν οὐδεὶς μεταπορεύεται τοῦ μαρτυρίου τοῦ Θεοῦ* sapientiae quidem studium profitetur, non humanæ, sed divinæ; & dogmata præcipit non tam philosophica, quam mere Christiana, — sed ea, quæ nescire malum est, quæ ad hominis summum bonum pertinent, non vagum illud & umbratile Philosophorum discrepantium disputationibus vexatum, sed ad illud verum & genuinum, cum fundamento hoc nostro conjunctum, & in quo felicitas constat æterna & immutabilis.

Sed interim non hæc ita intelligi velim, ut à senioris Philosophiæ & literarum humaniorum, quarum usus fentio quam sit eximius, studiis vos avocare profsus & dehortari videar; aut nefas esse credam, prieterquam id quod scripturæ verbis diserte exhibetur, quidquam omnino admittere; sed, ut pro dignitate sua, singula quæque locum proprium atque ordinem sortiantur. Σητετε πρωτον την βασιλειαν την Θεον, και την διακονικην αυτην sit hæc quidem curarum prima atque ultima, quippe το ειν αναγκαιον at vero, quæ fini eidem inserviant, alia atque alia subordinantur: atque adeo rationis, artium humanarum

manarum disciplinis excultæ, instrumenta in Theologiæ sive subsidium sive ornamentum non temere adducimus: Philosophiam adhibemus religioni non dominantem, sed famulantem.

Quin ponatur *Pauli* fundamentum unicum & solum illud, *Jesus Christus*: at videte interim quam late illud pateat: nequis autem nimium rigidus & superstiosus interpres ita illud intelligat, ut omnino nihil astrui patiatur; aut piaculum esse censeat, si de moribus atque officiis Evangelicis differentes è morali philosophia identidem argumenta depromere non dubitemus. Quid enim *Paulus* ipse? quam multa huic fundamento suo ~~επικοδομει~~, tum dogmata fidei, tum etiam de moribus præcepta? non ille, (quod saeculo superiore *Puritani*, imo & recentiores non nulli, qui in religione affectant methodi cuiusdam purioris speciem, ambitiose factitant,) non ille *Jesum Christum* ita prædicavit, ut Theologiæ cuiusdam *mythicæ* systema proponere videretur, ut fidem nescio quam solitariam, & omnipotentem — justificationem — sanctificationem — electionem — reprobationem — & hujusmodi ~~δυσνοητικ~~ populi auribus ingereret, sed ut fidei morumque rationes conjunctas exhiberet, & præcepta ad ~~πειδεῖν καὶ οἰκοδομεῖν~~ dirigeret, atque adeo de re quavis idonea afferret & incitamenta & argumenta, hominum sensibus atque judiciis accommodata; exemplo suo ostendens religionis Christianæ veritatem non autoritate solum, sed etiam argumentis defendi & commendari posse.

Postremo ad id præcipue animum advertamus quod in votis curisque præcipuum *Paulus* habuit,

priore

priore epistolæ hujus parte & hoc ipso capite id
 agens, ut *Corinthios* suos, pro levitate ingenio-
 rum, ambitione quadam & superbia à simplici-
 tate Evangelica aberrantes, ad mentem saniorem
 revocaret: *ινα μη η εν υμιν ωρισματα, καη ζηλος, καη*
ερις, καη οιχοσποια, ut Doctorum inter se omnis
*æmulatio prava & invidia, populique eorum cau-
 sa diffensiones & partium studia penitus extermin-
 entur.* Videntur quidem *Corinthii* charismata,
 quæ ipsis diversa genere & quidem extraordina-
 ria Deus indulserat, supra modum jactitasse, &
 eo nomine nimium sibi arrogasse: hanc itaque
 ipsorum arrogantiæ iteratis expostulationibus
Paulus retundit atque castigat. Ad vos quoque
 hæc spectant documenta; *ινα μη εις υπερ τας ενος*
Φυσικῳ κατη τας ετερας. Ecquis ingenii aut erudi-
 tionis fama præ cæteris inclarescit? ne nimium
 sibi placeat; nec, popularem dum quærerit admira-
 rationem, divina abutatur gratia: sed quicquid
 habet facultatum id unice ad Dei gloriam & Ec-
 clesiæ emolumentum conferat. *Τι γη εστι Παυλος,*
τι δε Απολλως; αλλ η Διδαχονοι δι' αυ τη επιστευσατε, καη
εκαστω ως ο Κυριος εδωκεν. Dei minister, quo glo-
 rietur, de suo nihil habet: non beneficij merita,
 sed officij necessitatem agnoscit. *Ωςε γιε ο Φύλευσην*
ειτι τι, γτε ο ποιζων, αλλ ο αυχανων Θεος. quicquid
 incrementi acceſſerit id omne non laboribus nos-
 tris, sed Dei adjuvantis gratiæ debetur. Nihil
 ominus industriae incitamenta non defunt: pro
 diversa meritorum ratione singulis diversa merces
 tribuetur: *εκαστος δε τον ιδιον μισθον ληψεται κατα τον*
ιδιον κομην. Videlis adeo admonitionis Apostolice
 rationem gravissimam, quæ quidem sæpius iterata
 incul-

inculcatur. Εκας το εργον Φανερον γνωσταν en in utramque partem discrimen anceps! una cum periculi sensu par cautio & diligentia excitari debet: εκαστος de βλεπετω των επικοδομην. Dei judicis, veluti tormento ignis admoto, examen acer- rimum singula explorabit, decernet εκαστος εργον οπιου εστι, το πιον δοκιμασσεν beatus ille quem testimonio hoc suo judec Deus comprobaverit, εν δελε αγαδε και πιστε, εισελθε εις την χαριν τη Κυριου σου! Interim judicij hujus præsensio ita animis nostris insideat & affectibus dominetur, ut ad Deum autorem opera & consilia nostra omnia referamus, neque supra quod est scriptum sapere, aut οδηγηθειει τον κηδυμον novi quidquam astriuere audeamus, in religione demum nihil nisi religiose attentemus. Ut denique unusquisque nostrum officio pastorali, quod sentio quam latissime pateat, ubiiore cum laude sua suorumque fructu perfungatur, quod Timotheo Paulus id sibi quoque non frustra præceptum adlibeat: επειδη σταυρω και τη διδασκαλια και επιμενε αυτοις τοιον γαρ ταοισι και σπειρον σωτερις και της απεκοντας σε.